

steg

Tidsskrift for kristen folkehøgskole nr 3 • 2019 • 83. årgang

TEMA: Sang

Danmark: Syng, spis og snakk side 9
Ottar Nesje: Hvorfor synge? side 16

Syng livet

For noen år siden fikk jeg en bok til bursdagen min med den spenstige tittelen *En intens uvilje mot allsang*. Boken er skrevet av Arne Berggren, og han skriver: «Jeg har alltid hatt denne intense motviljen mot allsang, og den ble sterkere for hvert år som gikk. Allsang. Dans. Kor. Karneval. En intens motvilje mot å la meg oppsluke og glede meg i mengden». Mennesker er jammen ulike. Selv er jeg omgitt av venner som elsker allsang. Jeg må nok innrømme at jeg trives aller best når jeg spiller til allsang. Likevel brenner jeg for sang i alle varianter, solosang, scenesang, korsang, dusj-sang, og allsang, fordi det gjør noe bra med oss.

Vi har vår egen sangbok, *Syng Livet*. Den tittelen er fantastisk. Skal vi synges livet, tar vi med hele bredden av følelser, tanker, situasjoner, årstider, høytider og viktige hendelser. Alt kan synges, fra *Dyrene i Afrika* til *Deg være ære*. Ingenting for smått, og ingenting for stort. Ingenting for mørkt, og ingenting for lyst. Ærlig fortvilelse kan synges ved siden av himmelsk håp og Guds nåde. For en rikdom!

Jeg ble veldig inspirert av å høre om det danske folkehøgskolekonseptet «Syng, spis og snakk» under folkehøgskoleuka i år. Tenk å kunne samles, spise og synges, og snakke om livet med utgangspunkt i sangtekster man synger. Vi må kunne få til noe slikt hos oss også. Du kan lese mer om dette her i bladet.

Ottar Nesje har i dette nummeret skrevet en interessant artikkel om sin vei fra å ikke like å synges til å få øynene opp for sangens verdi. En fin blanding av egen erfaring og faglig innsikt. Verdien av sang i folkehøgskolen kommer til uttrykk i flere artikler. Les om forandringen som skjedde med Inger Kristine Lyngvær, eller ved Rønningen folkehøgskole. Det er også interessant at allsang ble brukt for å styrke det norske folk under andre verdenskrig. Det kan du også lese om.

Vi har mulighet for å synges Livet på våre folkehøgskoler. La oss gjøre det, ofte og høyt! •

Kol 3,16-17:

La Kristi ord få rikelig rom hos dere! Undervis og rettleid hverandre med all visdom, syng salmer, viser og åndelige sanger til Gud av et takknemlig hjerte. Og la alt dere sier og gjør, skje i Herren Jesu navn, med takk til Gud, vår Far, ved ham.

Tom Arne, redaktør steg

steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole
Utgitt av Noregs Kristelege Folkehøgskolelag (NKF) og Informasjonskontor for kristen folkehøgskole
Øvre Vollgate 13, 0158 Oslo

Telefon: 22 47 43 00
E-post: nkf@ikf.no
NKF på nettet: www.folkehogskole.no/nkf

Mål og visjon:
steg – tidsskrift for kristen folkehøgskole er medlemsblad for NKF, men har også som mål å nå ut til en bredere leserkrets både i folkehøgskolen, skoleverket, media og i samfunnet. *steg* skal være et blad for faglig fornyelse, inspirasjon og debatt knyttet til de kristne folkehøgskolenes hverdag, pedagogikk, formidling av kristen tro og arbeid med dannelse.

Utgivelser: Fire nummer i året

Redaktør: Tom Arne Møllerbråten
tom.arne@sagavoll.no
Telefon: 91 57 11 57

Journalist: Marit Asheim

Redaksjonsråd:
Tom Arne Møllerbråten
Marit Asheim
Andreas Melberg
Sture Vareide, Rønningen
Ruth Silje Boklund, Stavern
Øystein Vegge, Sunnmøre

Design: Kristin Skeie Antoine, KSA_design
Trykkeri: 07 Media AS
Forside illustrasjon: Karoline Holhjem

Abonnement: Kr 200,-

Norges Kristelege Folkehøgskolelag (NKF)
Gunnar Birkeland, (leder NKF)
Geir Ertzgaard, Solborg
Ånen Tveit, Alta
Ingrid Rødset, Ålesund
Janne M. Severinsen, Sagavoll

Informasjonskontor for Kristen Folkehøgskole (IKF)
Kjell Konstali, Solborg (leder)
Erling Helland, Bakketun
Gunnar Birkeland, (leder NKF)
Anne Apesland, Grenland
Jens Rindal, Valdres

Sekretariat
Andreas Melberg, daglig leder, andreas@ikf.no
Marit Asheim, informasjonsrådgiver, marit@ikf.no
Johan Smit, økonomirådgiver, johan@ikf.no
Hilde Haugen, administrasjonssekretær, ikf@ikf.no
Marie Wiland, rådgiver skoleutvikling, marie@ikf.no
Mette Røstum, informasjonsrådgiver, mette@ikf.no
Terje Wehus, informasjonsrådgiver, terje@ikf.no
Steinar Sundvoll, organisasjonsrådgiver, steinar@ikf.no

Innhold

- 4 En hyllest til sangen fra en som ikke synger
- 6 Viktige sanger
- 8 Med allsang som motstand under 2. verdenskrig
- 9 Look to Denmark – der blomstrer allsangen nå
- 12 Synger vi nok i folkehøgskolen?
- 14 – Jeg bare åpnet munnen og lot tonene komme
- 16 Hvorfor skal vi egentlig synges i folkehøgskolen?
- 21 Allsang-løft på Rønningen
- 24 Krafttak for sang – ønsker å gi allsangen et løft
- 26 Kristen populærmusikk i Norge: For bra til å bli glemt
- 28 Folkehøgskolens røtter: Grundtvig – «folkehøgskolens far»
- 32 – Men dette har vi jo lært på skolen!
- 35 Bok
- 38 Den som synger ber dobbelt
- 40 Manus til morgensamling
- 42 Internatlederen: Min sang
- 44 Teorier som fanger læring i folkehøgskolen
- 46 Skapelsen

En hyllest til **sangen** fra en som ikke synger

Av **Andreas Melberg**,
daglig leder i NKF og IKF

Sangen er dialogens olje. Tenk om alle fredssamtaler startet med felles takt og tone. Sangen forener og knytter sammen. Folkehøgskolene har skjønnet det i over 150 år.

De som kjenner meg vil trolig mene at jeg har blitt litt rar og susete. Sang har liksom ikke vært tema, og jeg var bare med i kor for å utvide sjansen for søt musikk og giftemål. Sånn sett har jeg allerede mye å takke sangen for, selv om jeg bare nynnnet litt på korets refrenger. Alltid med en helt egen tone og uten store opplevelser. Heldigvis stopper ikke sangrefleksjonen her i et selvsentrert ekko.

Sangglede og fellesskap. Folkehøgskolen har stort sett «alltid sunget». Fra morgensamling til kveldsmøte, og rundt leirbålet. Jeg fikk det med på kjøpet som ansatt. Men det var først etter noen år som ansatt i barneskolen jeg fikk merke både fraværet av sang og hva som skjer når det synges. Mer konflikter uten sang og mer trivsel der det sang. Jeg merket at allsang skapte glede, fellesskap og opplevelser. Litt treg i oppfattelsen tenker du sikkert, men for en som ikke har kjent det slik, var det voksenopplæring på barneskolen i sangglede. Det jeg fikk gratis

i folkehøgskolen via fellesskapet, er ingen selvfølge i grunnskolen i dag.

Liverpool. Men, lurer du kanskje, er det ikke slik at folkehøgskolen også er i ferd med å miste noe av sangen. Synges det mindre? I så fall skal vi jammen bidra til sangen med dette bladet her. Jeg tar i alle fall bladet fra munnen og roper ut sangens underfulle virkninger. Jeg har selv sett det, men ikke følt det helt ennå. Helt ærlig var jeg nok i nærheten av en sanselig sangopplevelse på Anfield Road, Liverpool, da 45.000 sang «You'll never walk alone» sammen.

For en som er utenfor det euforiske sangunivers lar jeg meg fascinere. Hva skjer? Noe magisk som på en svingende måte er olje der dialogen trenger hjelp. Der gleden ikke kan uttrykkes på annen måte, eller der det blir samhold ved at ord kobles med toner. Det er sikkert noen som forsker på hva som ligger bak, men det er likevel like uforklarlig. Det skjer noe magisk når vi synger sammen.

Fredssang. Tenk å starte hvert møte med et par fredssanger når politiske kampaner møtes til dialogens kunst. Trump, Xi, Putin og Hassan i firstemt og finstemt fredssang er bedre olje for dialog enn oljen som de kjemper om i Persiagulfen. Jeg ser for meg alle sammen med sine diplomater rundt et stort bord der de holder rundt hverandre. Vi snakker selvsagt utopi, men det skjer noe ved å synges sammen. Så bare tenk om.

Og det er noe folkehøgskolene gjør, bør gjøre, og dersom de har glemt det en stund, kan plukke opp og glede seg over. Det er også mye mer som kan sies om sangens tekster og ulike sjangere. Men siste vers er ikke sunget i dette bladet, så bla deg fremover.

Tro og styrke. Fra en som ikke synger: Jeg har sett at kristne sanger både kan gi tro og styrke i hverdagen. En gladmelding til alle oss som ikke merker det underlige, fantastiske og oppbyggende ved sang: Det skjer noe der det synges, så la oss synges med uansett! •

«Det skjer noe magisk når vi synger sammen.»

Viktige sanger

Noen sanger betyr mer enn andre. Både for deg personlig, og for et helt elevkull. Vi har spurt fire rektorer hvilke sanger de mener er de viktigste på sin skole. Hvilke tre sanger ønsker du at alle på din skole skal kunne, og hvorfor?

Av Marit Asheim, journalist og informasjonsrådgiver i IKF

Arnt Ole Grimstad

Rektor, Sunnmøre folkehøgskule:

1. «Velsignelsen» (Oslo Gospel Choir)
2. «Midt i mørket» (Marthe Wang)
3. «Fix you» (Coldplay)

Desse songane er på ulikt vis med å understreke noko av det viktigaste vi ynskjer å formidle gjennom eit år på Sunnmøre Folkehøgskule. I tillegg er det melodiose og fine songar som er med å styrke fellesskapet. •

Hildegunn Gjesdal Tennebø

Rektor, Nordfjord folkehøgskule:

1. Vi på Nordfjord folkehøgskule er ikkje spesielt gode på allsang, så det er ikkje så mange faste songar på repertoaret. Men elevane brukar å lære «Nordfjord-songen» i skulekoret, – det er ein lokal nasjonalsongvariant som dei fleste innfødde nordfjordinger kan. Den beskriv godt naturen og omgivelsene våre, og er ein del av fellesskulturen her vi bur.
2. Eit eller to bordvers vil eg gjerne også at dei skal kunne etter året hos oss. Å synge før maten er ein enkel og fin måte å hugse å takke på.
3. Elevane brukar mykje nyare lovsongs-musikk på kapellmøter o.l. Det har ein stor verdi for meg at elevane vert eksponerte for den typen musikk som er vanleg i mange kristne ungdomsmiljø, ettersom musikk er ein viktig fellesskapsfaktor. •

Sven Wågen Sæther

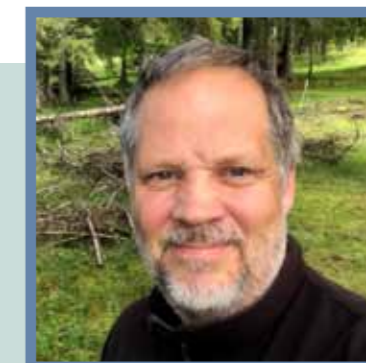
Rektor, Ålesund folkehøgskule:

Spennende spørsmål. Fordi det berører et dilemma. Er det godt nok for skolen vår at elevene i det hele tatt synger? Skal de i tillegg måtte synge noe vi synes er viktig å formidle? For hvis det er godt nok at alle blir med og synger, er det absolutt mest fest og gøy når egenskrivne skolesanger på dagsaktuelle låter fremføres på avslutningsfesten. Vi trenger disse koblingene til at fellessang kan være gøy. Og det blir gøy når elevene kjenner at denne sangen er «vår».

1. Da må sang nummer én altså bli «Elevenes årlige skolesang med tilløp av nødrim på kjent melodi med heftig playback».

2. Da er det to sanger igjen. «Velsignelsen» – gjerne Tore Aas sin – får være spor nummer to. Den sier noe om det beste vi som kristen skole ønsker for elevene våre. At de skal få leve et liv med nærhet og kjennskap til en skapende Gud som kan velsigne og bevare.

3. Sang tre har minst femti kandidater. Men fordi det er så mye fokus på «god nok», «flink nok» og alt som skal måles og veies, går spor tre til «Blome i Guds hage». Du er ein blome i Guds hage, fargerik og fin. Fordi sangen er liten og lett å huske. Da kommer den opp i minnet på slike hverdager der akkurat den bør huskes på. •

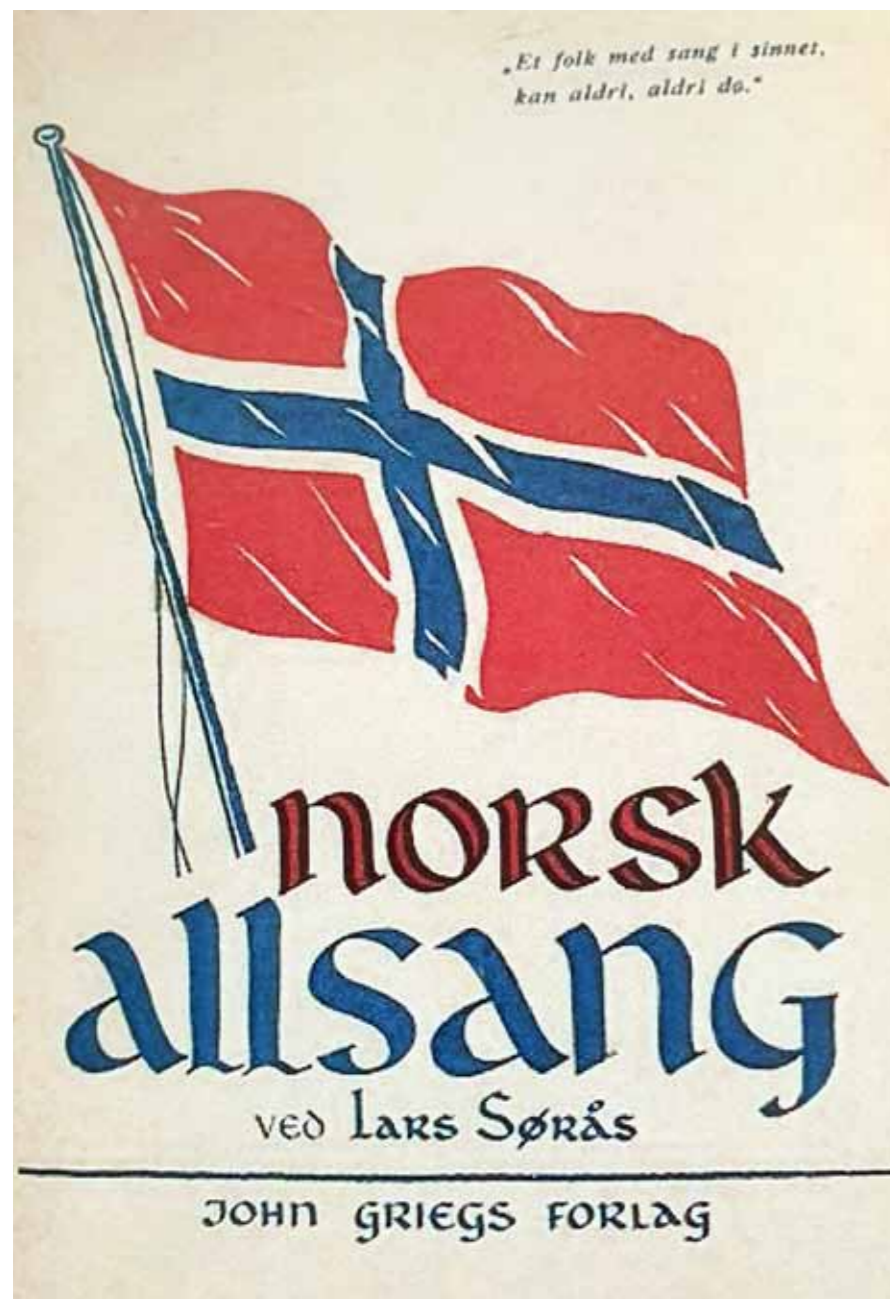
Erling Helland

Rektor, Bakketun folkehøgskule:

1. Bakketuns egen bursdagssang – skrevet av Bakketunlærer Svein Gjære på 80-tallet en gang (mener jeg det var). Synges alltid når noen på skolen har bursdag. Fin markering med vår egen Bakketun-vri.
2. «Gud du er rik» – en av mine personlige favoritter. Opplever at teksten (for meg) beskriver et sunt og godt kristenliv, og utfordrer meg til å frimodig våge.
3. «Søsken» – nok en sang skrevet av en Bakketunlærer, Øivind Berg. En sang dagens elever hos oss ofte får et nært forhold til, og ofte ønsker å synge. Peker på Jesus som en flott rollemodell å la seg prege av i søskentilværelsen til de rundt oss. •

Historisk tilbakeblikk:

Med allsang som motstand under 2. verdenskrig

Bergenserens Lars Sørås d.y. (1887 – 1971) var som sin far en folkesangens og kirkesangens herold. Han gjorde det til sin livsoppgave å føre farens musikalske arbeid videre. I likhet med faren har også han bidratt med en melodi som er blitt folkeeie, julesangen *Det lyser i stille grender*, med tekst av Jakob Sande.

Som et middel til å styrke nasjonalfølelsen og motstandsviljen under den annen verdenskrig utgav Sørås 1941 heftet *Norsk Allsang*, med utvalgte nasjonale sanger, bl.a. kongesangen. På tittelbladet skrev han: «For å hjelpe fram folkesangen i landet vårt er der i dette vesle heftet samlet noen av de vakreste og beste sanger vårt land eier. Måtte dikt og toner vekke et brus av *Norsk sang* over landet. Det vil gi styrke og mot.»

Hans dristige musikalske bidrag i motstandskampen falt som ventet ikke i smak hos NS-myndighetene. Heftet ble forbudt og restopplaget beslaglagt, men kom etter en tid ut igjen i sensurert utgave. Det norske flagget på forsiden og kongesangen var da fjernet. Etter krigen ble originalutgaven trykt i flere nye opplag.

Sammen med lærerne som i 1942 protesterte mot tvangsnazifisering ble Sørås arrestert og satt en tid internert på Grini blant flere dødsdømte fanger. Han bidro da til at de med sang holdt motet og humøret oppe. Sangfaget ble under krigen fjernet fra skolens timeplan, men i friminuttene samlet Sørås elevene på skoleplassen og lot fedrelandssangene ljome fritt. 1947 ble han hedret med Kongens fortjenstmedalje i gull. •

(Kilde: Store norske leksikon)

Rasmus Skov Borring er prosjektleder for «Syng, spis og snakk». Foto: Sture Vareide

Syng, spis og snakk

Look to Denmark – der blomstrer allsangen nå

«Det Danmark, der synger sammen, hører sammen» er mottoet for et allsangs-konsept drevet av de danske Højskolerne, folkehøgskolene. Allsang, eller fællessang, som de kaller det i Danmark, blomstrer nå. Til og med de politiske partiene snakker høyt om hvor viktig sangtradisjonen er, og hvor sentrale Højskolerne er som formidlere av denne gode danske arven.

>>

Av Tom Arne Møllerbråten

skolerne som sentral drivkraft. Det handler om formidling av den rike og brede sangskatt og kulturarv Danmark besitter.

Tradisjon og arv. – Hva vil det si å ha en kulturarv? spør Rasmus Skov Borring retorisk, før han fortsetter. – Det er viktig å lære tradisjonen å kjenne. De innenfor vet hva det er, tradisjonen og kulturarven, men hvordan inviterer vi de som ikke vet, innenfor? Det er dette det handler om.

I Danmark har Højskolesangbogen en unik stilling som leverandør av sangtradisjonen. Den er en klar bestselger og er solgt i over tre millioner eksemplarer! Mange dansker har eller kjenner til sangboken, som første gang ble utgitt i 1894, men som stadig redigeres for å treffe nye tider. 18. utgave er den som brukes nå, men 19. utgave vil lanseres i løpet av 2020. Første utgave bestod primært av Grundtvig-sanger og folkeviser. De fleste av disse er fortsatt med i de nyeste utgavene, men hver utgivelse tar noe ut og legger noe til for at nyere komposisjoner også skal innlemmes i denne arven.

Må brukes. – Hvis sangboken ikke brukes, finnes den ikke, sier en engasjert Borring, stopper opp og får deltakerne på kurset til å tenke gjennom hva han nettopp sa. – En kulturarv som ikke formidles videre, blir bare histo-

rie, ikke arv. Rasmus Skov Borring brenner for å nå nye målgrupper med denne arven.

– Alle sangene, utgjør en samlet fortelling, som er vår sangtradisjon. Her finnes salmer, kristne sanger, folkeviser, og nyskrevne sanger som representerer mange ulike fellesskap. Det er viktig med en slik allsidighet i sangboken. Sangene kan tolkes ulikt av hvert enkelt individ, påpeker Borring, og gir eksempler på hvordan livene våre kan avspeiles i sangene og på den måten skape ulik mening for hver enkelt. Men akkurat dette må læres, og «Syng, spis og snakk» er et konsept for nettopp dette.

Syng, spis og snakk. Højskolerne ønsker å nå alle aldre i hele landet med allsangsglede og kulturformidling. Selv har Borring arrangert allsangkvelder i byene og opplever at ungdom gjerne kommer på slike arrangementer, mens det ute på bygdene nok kommer flere eldre enn ungdom.

– «Syng, snakk og spis» ble startet som prosjekt i 2017, sponset av Nordea Fonden. 15 Højskoler har vært med i disse to årene, og disse har vært vertskap for minimum to arrangementer i halvåret, forklarer Borring. Sponsingen gjør at hvert arrangement har en liten sum penger de kan bruke til musikere, eller til mat.

– De må finne lokale samarbeids-

10 gode grunner for å syng fellessanger

- Det er sunt
- Det gir godt humør
- Det skaper samhørighet
- Det bringer generasjoner sammen
- Det aktiverer nye områder i hjernen
- Det skaper rom for refleksjon
- Det gir selvinnsikt
- Det skaper kulturforståelse
- Det styrker våres felles kulturarv
- Det får våre hjerter til å slå i takt

(Hentet fra folderen til Syng, spis og snakk)

Her fra Folkehøgskoleuka på Ringerike folkehøgskole. Foto: Sture Vareide

partnere, og de må aktivt oppsøke nye folk og invitere disse med på fellessangaftener. Alle arrangementer annonseres både lokalt og nasjonalt. – Det er et viktig poeng å samle folk som ikke nødvendigvis kjenner hverandre fra før.

Temasamlinger. Utgangspunktet er sangboken, og for Højskolernes del er konseptet forankret i samfunnsoppdraget og folkeopplysningstanken. Samlingene skal inneholde allsang, mat og prat, men det er stor frihet i hvordan dette gjøres. Hvilket tema de

ønsker å fokusere på, er opp til skolene selv. Et eksempel på tema kan være ALDER. Sangene har da gjerne alder som tema, og rundt bordene får de noen spørsmål de kan snakke rundt. Et mål er å snakke med ukjente, skape samhold og samtidig se hvordan de samme sangene oppleves ulikt hos ulike personer.

Ressurser. Højskolerne har laget gode hjelpemidler som kan være nyttige for de som skal arrangere «Syng, spis og snakk». SANGHÅNDBOKEN er en presentasjon av alle sangene i Højskolesangbogen med bak-

grunnsinformasjon som setter sangen i en kontekst. Den er tilgjengelig både digitalt og i bok. 100 av sangene fra sangboken er også spilt inn som akkompagnementsutgave med piano og finnes både på CD og i streamet utgave. Der spilles det forspill og akkompagnement til alle versene. Sangboken er også laget som egen App. Så her ligger mye til rette for at både arbeidsplasser, foreninger, klubber og skoler skal kunne få en god inngang i felleskulturen.

– Vi vil gi dem en kultur som kan spille deres liv, avslutter Borring. •

Højskolesangbogen med ekstra ressurser.

En uformell spørreundersøkelse

Synger vi nok i folkehøgskolen?

I høst har vi tatt en ringerunde til i overkant 20 kristne folkehøgskoler og stilt noen spørsmål om hvor mye og når de synger. Det som ofte beskrives som en generell nedgang i sangaktivitet i Norge, gjelder den i folkehøgskolen også? Det er et interessant spørsmål vi gjerne skulle hatt et godt svar på, men siden vi ikke har noen tidligere undersøkelse å sammenlikne med, vil svaret på det kun basere seg på synsing. Lettere er det da å stille seg selv spørsmålet om vi selv syns vi synger for lite. Det er vel stor sannsynlighet for at flere skoler her vil svare ja, men som vi kan lese av svarene, er situasjonen på ingen måte veldig mørk for våre folkehøgskoler. Det synges, og det synges faktisk ganske mye mange steder.

Av Tom Arne Møllerbråten

Hvor ofte synger dere i løpet av en uke?

Her er det store variasjoner i svarene. På et flertall av skolene synges det 3 - 5 dager i uken. Noen skoler svarer daglig, til og med flere ganger daglig, mens noen svarer nesten aldri eller 1 gang i uken. Det store bildet er at det foregår ganske mye sang på våre folkehøgskoler.

Når synger dere?

Ikke uventet er det i forbindelse med morgensamling og måltider det synges mest i dagliglivet. Flere skoler har naturlig nok sang som en viktig del av linjeundervisningen eller valgfag, og på flere skoler er kor en del av tilbudet til elevene. Programkvelder, elevkvelder, lovsangskvelder, kveldsmøter eller kulturarrangementer blir også nevnt som arenaer for sang. På sju - åtte skoler arrangeres det ukentlige eller regelmessige allsangstimer. Flere nevner at det synges mer i forbindelse med høytider enn ellers. To av skolene velger hver uke «ukens sang» som de synger på hver morgensamling den uken. Noen skoler har også «årets sang» som synges jevnlig gjennom året og ved store arrangementer.

NKF har gitt ut sangboken *Syng livet*, bruker dere denne når dere synger?

En fjerdedel av skolene bruker ikke *Syng livet*, i stedet har de tekstene på skjerm. Resten av skolene bruker *Syng livet*, men i ulik grad. Her varierer svarene fra alltid til noen ganger. Det er også ulik praksis om *Syng livet* er en bok som ligger tilgjengelig og som elevene kan låne, eller om det er en bok elevene får og kan ta med seg når de slutter.

Hva slags sanger synger dere?

Her svarer nesten alle skolene at de synger alt mulig, fra salmer, moderne lovsanger til typisk norske sanger. For de som bruker *Syng livet* ser det ut til at hele bredden i sangboken tas i bruk. Som en skole sier, «fra Tenke sjæl til lovsanger». Bordvers og bursdagssang hører selvsagt med. En skole nevner også at elevene lærer den lokale «nasjonalsangen».

Hvem pleier å spille til sangene?

Alle skolene nevner her at det er ansatte som spiller til sangene, men på rundt halvparten av skolene bytter det på mellom ansatte og elever. En skole bruker også playback av og til.

2016 var året som endret alt

- Jeg bare åpnet munnen og lot tonene komme

Av Inger Kristine Lyngvær, lærer på Musikkfolkehøgskolen Viken

Musikk er noe jeg alltid har hatt med meg. Jeg har skrevet låter så lenge jeg har kunnet skrive. Dette er min måte å kommunisere tanker og følelser på. På videregående gikk jeg en klassiskretta musikklinje, jeg nådde aldri opp til de standardene som var satt. Jeg jobba og jobba, men fikk aldri forbedret karakter i sang, faget som skulle være mitt hovedfelt.

Da jeg gikk inn på tunet på Viken hadde jeg en tanke om at jeg skulle bruke ni måneder på rommet mitt; se på Mjøsa, og skrive låter. Låter som jeg selvfølgelig aldri skulle vise til noen. Jeg skulle gå linja «Singer songwriter», og jeg er ikke helt sikker på hvordan jeg hadde tenkt å klare å unngå å spille noe eget der. Men jeg var veldig flink til å være flue på veggene, det var min plass. Jeg hadde livslang øvelse i å gå i ett med tapetet.

Jeg har alltid vært glad i sang og musikk, men ikke fått særlig mye støtte på det; og det knekte selvtilliten ganske kraftig. Det nådde et punkt der jeg var sikker på at jeg ikke kunne å synge i det hele tatt. Likevel var trangen til å synge så stor til at jeg ikke kunne la være.

En del av linjeundervisningen er et fag, som vi på Viken kaller «interpretasjon», det vil si at klassen framfører noe for hverandre. I «Singer songwriter» sitt tilfelle framføres egenskrevet materiale.

Vi var ti stykker i klassen, vi samla oss i klasserommet, klar for første interpret-time. Linjelærer spør om noen har lyst til å spille. Forsiktig er det et par stykker som rekker opp handa, og de får spille. Jeg har plassert meg helt bakerst, klar for å bare sitte og lytte. Linjelæreren kommer bort til meg og sier «Du har ikke lyst til å gå opp der du da?»

Jeg svarer «Nei, ellers takk, det tørr jeg ikke». Han svarer «Jo, kom igjen da, jeg har så lyst til å høre hva akkurat du har å komme med. Jeg er sikker på at det er bra». (Han var, og er, en fantastisk lærer denne mannen!)

Så ble det til at jeg reiste meg, tok med gitaren, og gikk foran de andre. Beina mine skalv, jeg måtte sette meg på en stol. Det ble for skummelt å sitte slik foran alle. Jeg spurte om jeg kunne få sitte på gulvet, for det var jeg vant til. Jeg satte meg på gulvet. Bak pianoet. Slik at ingen kunne se meg. Så spilte jeg en av mine egenskrevne sanger. Jeg spilte mitt eget for andre, for første gang på Viken. Jeg prøvde ikke å synge riktig, eller sitte riktig, jeg bare sang. Akkurat sånn som jeg ville. På den måten jeg kunne.

Dette var starten på en reise som skulle bli mye større enn jeg noen gang hadde forestilt meg. Jeg hadde forventet å få samme tilbakemeldinger som på videregående. Tilbakemeldinger om at jeg ikke var flink nok, at jeg ikke sang riktig, men de kom aldri. Stemmen min, sangen min, ble godtatt for det den er.

Jeg starta et prosjekt undervegs i mitt elevår: Prosjekt «Forstå at andre kan syns at jeg er helt ok». Det var et vanskelig prosjekt, og sangen hjalp meg mye med å forstå. Sangen var noe som var trygt, det var her jeg fikk uttrykt det jeg vil si, det var her jeg fikk føle på det jeg måtte føle.

«Jeg spilte mitt eget for andre, for første gang på Viken. Jeg prøvde ikke å synge riktig, eller sitte riktig, jeg bare sang. Akkurat sånn som jeg ville. På den måten jeg kunne.»

Det var igjennom sangen jeg først ble sett og bekreftet av de andre.

Først av de andre på linja. Men så spilte jeg etter hvert også for de andre på skolen. Jeg fikk både bekræftelse og anerkjennelse. Bekreftelsen og følelsen av at de andre likte sangen min spredte seg videre i meg. Jeg fikk etterhvert opplevelsen av at det ikke bare var sangeren og musikeren som ble likt av andre, men også meg som person.

Det ble et stipendiatår etter elevåret. Og så jobba jeg som assistentlærer og potet i skoleåret 18/19. Og neste år skal jeg være med som lærer på «Singer songwriter». I løpet av mine nå tre år på Viken, har jeg fått stå på mange ulike scener, og utforsket forskjellige måter å synge på. Jeg har fått mange erfaringer, og fine opplevelser som vil følge meg for alltid.

En av disse helt spesielle opplevelsene hadde jeg på skoletur til Spania høsten 2016:

Som låtskriver kan det være lett å gjemme seg bak en tekst, og legge all eventuell suksess på den, men hva da når du synger en sang på et språk publikummet ikke forstår? I Spania besøkte vi en skole for multifunksjonshemmede barn og ungdom. Jeg skulle synge en egenskrevet låt, på norsk, for drøyt 30 spanjoler. Låta jeg sang bestå av tre akkorder, som går helt likt igjennom hele, og en delvis monoton melodi. Likevel ble de barna og ungdommene, som inntil like før hadde hoiet og ropt,

helt stille, i det jeg spilte første tone.

I løpet av de tre minuttene sangen varte, var det ingen andre lyder i salen enn meg og gitaren. Jeg så ikke på publikummet mens jeg spilte, det torde jeg ikke. Da jeg var ferdig, kikket jeg opp, og ut over publikummet. De gamle spanske damene tørket tårer. Blikkene som møtte meg fortalte meg noe som ingen har klart å fortelle med ord. Jeg hadde klart å røre noen, ved bare å være meg. Jeg hadde ikke fulgt noen regler om hvordan jeg skulle synge, jeg bare åpnet munnen, og lot tonene komme. Denne opplevelsen kommer jeg aldri til å glemme.

Sang for meg er noe helt annet enn å bare plassere toner. Sang for meg er ikke noe som kan plasseres noe sted. Det er liksom over alt inni hele meg når det får komme ut.

Sang er en mulighet for å få sagt ting du ikke kan si, ting du ikke burde si, ting du ikke får lov til å si. Ting du ikke klarer å si. Sang er en mulighet til å få plassert følelser som kan være vanskelig å få ut. Sang er øg min måte å kommunisere med Gud på. Mine bønner er nesten alltid i sangform, med meg og gitaren og de tankene og tonene som måtte komme.

Jeg er fri for alt stress, og all uro når jeg synger. Følelsen av å «smelte» sammen med instrumentet, synge for full hals, og følelsen av å bare være, er det som har gjort det mulig å komme seg igjennom de mørkeste dalene og leve lengre på toppene.

Sang er tilgjengelig for alle, så lenge man får gjøre det på sin måte. Alle klarer å lage lyd, og det spiller ingen rolle hvordan. Det trenger ikke å passe inn i en boks. Jeg synes uttrykket «Syng med den stemmen du har» er det beste uttrykket som fins. Da kan det oppstå magi. •

Hvorfor skal vi egentlig synge i folkehøgskolen?

Jeg elsker musikk, men jeg har egentlig aldri likt å synge. Særlig ikke når det er organisert, – kor, allsang eller salmesang i kirka. Toneleiet er som oftest feil for meg, og jeg blir sliten i kjeven. Men når jeg tenker meg om har jeg likevel sunget mye – når jeg er glad eller redd, for å roe meg ned, og når jeg hørt noe fint, for å gjenta musikkopplevelsen. I full utfoldelse, men alltid litt privat, i hvert fall ikke organisert.

Av Ottar Nesje, rektor på Rønningen folkehøgskole

Hvorfor skal da jeg skrive om å synge i folkehøgskolen? Fordi jeg har lært hva det å synge gjør med oss mennesker. Og at det samme gjelder når man får utfolde seg med alle de musiske uttrykksformene; dans, drama, fortellerkunst, visuell kunst, skriving av tekst og det å spille instrumenter.

Bjørkvold. For ca. 30 år siden tok jeg hovedfag i musikkvitenskap på Universitetet i Oslo, Institutt for musikk og teater, først og fremst for å bli en bedre musiker. Det var det jeg drømte om på den tiden – å være

musiker. Gjennom studiet fikk jeg også noe annet. Noe jeg i utgangspunktet ikke søkte. Jeg møtte en professor som representerte noe helt annet, Jon-Roar Bjørkvold. Han hadde studert barns sang og lek, på globalt nivå, og hadde akkurat skrevet boka *Det musiske menneske*. Jeg ble tatt av dette universet, og i løpet av studietiden ble jeg like opptatt av hvordan sang og lek representerer den grunnleggende skaperkraften i mennesket, som av systematisk øving for å bli en bedre musiker. Og jeg tror det var nettopp det som gjorde meg til en bedre utøvende musiker.

Kreativitet og skaperkraft. La meg ta det med en gang: Vi skal synge i folkehøgskolen fordi det frigjør kreativitet og skaperkraft. Vi lever i et informasjonssamfunn som blir stadig mer teknologisk, bevisstheten fylles med mengder av informasjon, vi utvikler filtre som sensurerer aktiviteten vår, en stadig sterkere stemme forteller oss hva vi kan, og ikke minst, hva vi ikke kan tillate oss. I spenningen mellom menneskets grunnleggende skaperkraft og det samfunnet, ungdomskulturen og omgivelsene lærer oss om

normer og forventninger til hva vi kan og ikke kan, vinner det siste. Kreativiteten og skaperkraften temmes. Vi står i fare for å bli musisk handicappede.

I norsk skole har sang, musiske fag og estetiske fag generelt, hatt trange kår de siste årene. De som styrer skolepolitikken har ment at disse fagene ikke har vært nyttige. Dette er heldigvis i ferd med å snu. Forskning viser hva de musiske fagene har å si for menneskets utvikling. Dette vet vi i folkehøgskolen, egentlig, og her kommer mine perspektiver.

Musisk. Jeg refererer til begrepet musisk, og det musiske menneske. Begrepet kommer fra den greske mytologien der gudeverden var preget av balanse og harmoni. Gudene forholdt seg til hverandre med ulike ansvarsfelt i et harmonisk og samstemt univers. Men myten sier at det perfekte, avstemte, kosmiske univers, manglet en stemme. Det vesentligste; – selve tilværelsens stemme. For å bøte på denne «mangelen», fikk Zevs ni barn med erindringens gudinne, Mnemosyne; – De ni muser.

«Barn leker seg med sangen fra det øyeblikket de kan uttrykke seg med lyd. Og allerede før de er født, både hører og gjenkjenner de sanger, toner og regler som mor synger eller resiterer.»

De ni muser kom til verden for å gi tilværelsen mening og for å forløse tilværelsens stemme. De ni muser opptrådte alltid som et fellesskap i ord, toner og bevegelse, der alle hadde sitt spesielle ansvar innen sang, dans, spilling, diktning, fortellerkunst og teater. De ni muser symboliserer det man kaller en eksistensiell uttrykksdimensjon som finnes hos alle mennesker i alle kulturer, til tross for varierende livsvilkår, eller utøvelses-vilkår, avhengig av kultur og livsfaser.

Barn. Mest framtrødende er den «musiske» uttrykksdimensjonen hos barn. Barnet er umiddelbart med stemme, kropp, rytme og bevegelse og uttrykker seg selv og sine behov i et spekter av uttrykksformer både i lek og alvor. Det musiske uttrykk er livgivende, det skaper mening i tilværelsen og er livsviktig i barnets utvikling. Barn leker seg med sangen fra det øyeblikket de kan uttrykke seg med lyd. Og allerede før de er født, både hører og gjenkjenner de sanger, toner og regler som mor synger eller resiterer. Lyd, rytme og bevegelse er grunnleggende for mennesket og i menneskets utvikling (Anthony De Caspar).

Barn har en skapende livsform og en lekende livsholdning. De tilnærmer seg virkeligheten gjennom lek. Gjennom lekens rollespill nærmer barn seg de arenaer der det virkelige liv utspiller seg, og i leken prøver de ut roller og situasjoner for å gjøre seg klar til livet som kommer.

Skapelsen. I et skapelsesteologisk perspektiv har Gud skapt mennesket i «sitt bilde», som et avbilde av seg selv (1. Mos 1,26). Gud, Skaperen, den kreative, har med andre ord bevisst skapt mennesket som et skapende og kreativt vesen. Barnet er derfor skapt av Gud med et iboende uttrykksbehov og grunnleggende evner til å skape og uttrykke seg og

parallellen til grekernes musiske univers er nærliggende.

Frijazz-sangere. Barn er uskolerte frijazz-sangere når de kommenter sin egen lek. Sitter de i egne tanker, kan man ofte høre a-tonale strofer som akkompagnerer det universet de er inne i. Tegner de opp og ned på arket, akkompagnerer de bevegelsene; sangen går opp og ned. Det spiller ingen rolle om de treffer intervallene eller om det er en høy ters. Og har de lært nye sanger i barnehagen, er disse utgangspunkt for nye tekster som kommenterer det de ser rundt seg. At det ikke alltid går opp med melodilinjene spiller ingen rolle, de har ingen filtre som sensurerer bort det som ikke passer.

På et tidspunkt blir sangen mer og mer borte. Og mange slutter etter hvert å synge. Hvorfor er det slik? Mange av oss har opplevelser fra studieturer i Afrika. Der synges det jo over alt – av mennesker i alle aldre. Det er opplagt kulturelt betinget og kanskje noe spesielt med vår kultur i vesten. Jeg kommer tilbake til dette.

Winnicott. Men hvorfor er sangen og leken så viktig for ungdoms utvikling? Den amerikanske psykologen D.W. Winnicott

diskuterer i boka «Lek och Värklighet» lekens avgjørende betydning i menneskets liv. Leken er en nødvendige brobygger mellom menneskets indre, subjektive forestillingsverden og den ytre, objektive virkelighet. Leken, sangen og den frie diktningen er overgangsfenomen som skaper sammenheng og mening mellom drømmen og hverdagen. Brytes denne sammenhengen, blir mennesket sykt og passivt, hevder Winnicott. (Winnicott 1971)

Drøm og virkelighet. Winnicott beskriver også hvordan sammenhengen mellom drøm og virkelighet danner grunnlag for menneskets mulighet til abstrakt forståelse og mulighet for religiøse opplevelser. Hos barn er det en kontinuerlig forbindelse mellom den indre forestillingsverden og den ytre virkelige liv. Som ung student og onkel, og senere som far, har jeg vært et fascinert vitne til dette. Som Bjørkvold skriver i boka *Det musiske menneske*:

«Det musiske menneske våger å befrukte indre drømmer med ytre virkelighet og samtidig la ytre virkelighet berikes av indre drømmer. Ikke i et splittet enten – eller, men i et livgivende både – og.» (Bjørkvold, 1989).

>>

Bro mellom drømmer og virkelighet.

<< **Rasjonelle voksne.** For barn er koblingen mellom den indre og ytre verden ikke bare naturlig, men også utviklende. De fleste av oss opplever fantasiens overløp og budbringer mellom disse to verdener som naturlig og inspirerende, – så lenge det gjelder barn. Men de hører ikke hjemme i den rasjonelle voksnes tilværelse, da er det bare virkelighetsflukt og dagdrømmeri. Og ikke det vi trenger for å fungere i tilværelsen.

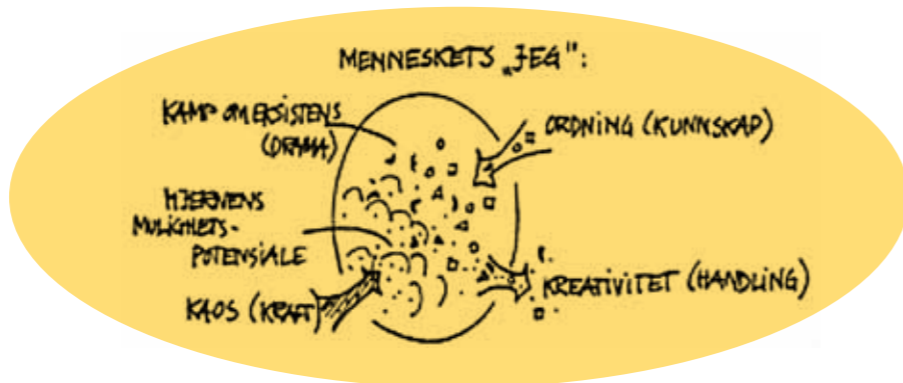
I boka *Den uendelige historie* sier Michael Ende:

«Det finnes mennesker som aldri kommer til Fantasia... og det finnes mennesker som kommer dit, men som blir der for alltid. Men det er også noen som reiser til Fantasia og vender tilbake igjen ... Og det er disse som gjør begge verdener friske. (Ende 1986)

Som Winnicott sier; Mennesket blir sykt og passivt hvis den musiske sammenhengen mellom det indre og det ytre kobles fra.

Av-musisering. Disse musiske prinsippene gjelder altså ikke kun barn, det gjelder for mennesker; vi er skapt som «musiske» individ. Allikevel er vår vestlige virkelighet preget av at vi «av-musiseres» mens vi vokser ut av barnets musiske univers.

Kanskje handler dette om at vi i vår vestlige kultur forlater den muntlige, musiske barnekulturen til fordel for en mer mekanisk og fragmentert sosialiseringsspross som forbereder oss på det samfunnet, skole og jobb krever. Barnekulturens helhetlige, autentiske og spontant muntlige univers erstattes av et mer fragmentert, planmessig og logisk univers der skriftkulturen er dominerende.

Skaperkraft og kreativitet. Matti Bergström var nevrolog og hjerneforsker og var opptatt av ideenes tilblivelse. Hjernestammen er noe av det første som utvikles hos fosteret, mens hjernebarken er noe av det siste, sier han. Hjernestammen representerer indre drifter og kaoskrefter (kaosenteret), hjernebarken representerer system og orden (ordenssenteret) og her lagres informasjon vi tilegner oss. Fra hjernestammen kommer usensurerte impulser – bla vår grunnleggende musiske skaperkraft.

Forenklet sagt sendes signaler fra de to sentrene inn i et sentrum der kamp og modifikasjoner av signalene skaper nye ideer og tanker. I prosessen ligger vår mulighet til å sette kreativitet og skaperkraft ut i livet.

Dette er imidlertid prosesser som skjer i underbevisstheden og kun én elleve-milliontedel av det som skjer kommer opp i vår bevissthet, mens kamp og modifikasjon foregår hele tiden.

Orden og kaos. Hos barn er kaosenteret sterkere enn ordenssenteret og ufiltrerte impulser slipper ut. Men i kunnskapsskolen,

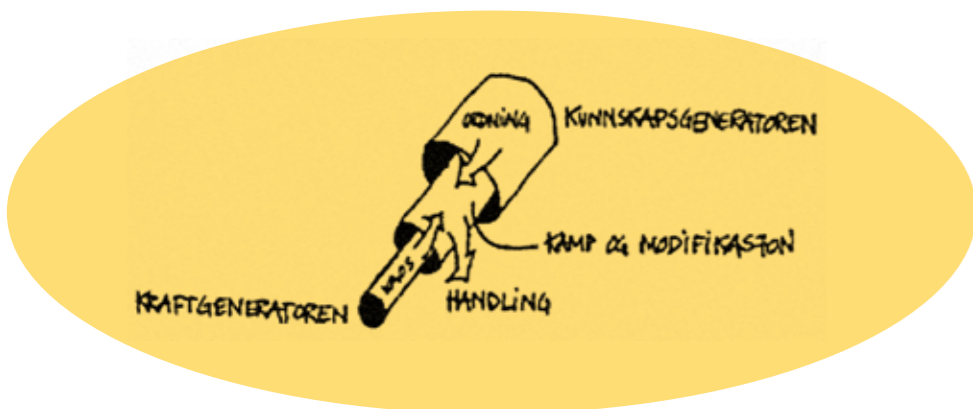
med lite sang og lek, styrkes ordenssenteret og overtar styringen. Underbevisstheden sensurerer impulsene fra kaosenteret, vår kreative skaperkraft, og strømlinjeformede tanker og ideer kommer ut.

Til tross for dette ser vi at sang får stor betydning i møte med krefter fra kaosenteret, f.eks. frykt. Frykt relatert til kunnskapssenteret kan takles med kunnskap. En mørkredd kan slå på lyset og se at monstret egentlig er klær på en stol. Ny kunnskap temmer, mens kreftene fra kaosenteret håndteres bedre med det musiske, – særlig sang. Derfor synger vi når vi er redde, står i kritiske situasjoner, eller når soldatene marsjerer inn i et krigsområde. Sangen roer oss og snakker med vårt indre der logikken ikke når inn.

Afrikansk inspirasjon. Sammen med familien bodde og jobbet jeg i Sør-Afrika på begynnelsen av 2000-tallet med ungdom, musikk og kultur. Musiske ulikheter mellom afrikansk og vestlig kultur ble veldig synlig for meg. I Sør-Afrika ble forskjellene ekstra tydelige siden min hverdag var i en «hvit» forstad med «hvite» vestlige prinsipper og tankegang, mens jeg på jobb var sammen med «svarte» og «fargede» folk i såkalte Townships.

Etter hvert ble jeg godt kjent med menigheten i metodistkirken i Townshipen Langa i Cape Town. Alttertavl i kirken var et stort broderi med bl a et «Red Ribbon» (Aidsmerket) og teksten: «You Are Not Alone».

Dans med bibel. Søndag etter søndag var kirken smekk full. De hadde ikke ett instrument, kun sang, dans og bibel. Og

«Jeg tar alltid med meg elever til Langa Methodist Church. Det gjør like sterkt inntrykk på meg hver gang. For elevene er det en opplevelse av noe som er større enn dem selv.»

Bibelen ble ikke brukt kun til tekstlesing. Fremst i midtgangen danser en eldre dame med sin skinninnbundne bibel i hånda. Hun bruker den som tromme. Lyden av en håndflate mot en bibel er dyp og pulserende og lager rytmen som menigheten synger på, i et flerstemt brus, - på Xhosa. Det dirrer i tak og vegger. Lyden av sang og dans er så intens, at munnhellet «taket løfter seg» gir mening.

Den intense sangen, fulgt av behersket dans, ble forsterket av kunnskapen om kirkegjengernes virkelighet. Mange bor i skur av blikk. Men alle pynter seg i det fin-

este de har når de går til kirke. Fellesskapet i sangen og dansen fylte meg med et så sterkt musisk nærvær med min Skaper, at jeg ikke hadde behov for skriftlesning.

Ubuntu. Livet i en hvit forstad i Cape Town er ganske likt livet i Oslo. Men den svarte kulturen i Townshipene i Sør-Afrika er veldig annerledes. Det er åpenbart at man i disse afrikanske kulturene (det er mange) finner mange trekk av det musiske. Stikkord er spontanitet, umiddelbarhet, muntlighet, sang, dans, rytme, bevegelse, lek og latter.

Men det som kanskje er mest betegnende er det musiske fellesskapet. «Ubuntu»-begrepet stammer opprinnelig fra den sørafrikanske Zulu kulturen. Begrepet er et uttrykk for fellesskap og fellesskapets betydning i mange afrikanske kulturer: – «Et menneske er et menneske gjennom andre mennesker.» Først og fremst beskriver det en grunnleggende respekt for «den andre». Dette har også en dyp religiøs forankring i en afrikansk kontekst, da «den andre» også inkluderer forfedrene. Man står i en sammenheng, tilhører det nåværende fellesskap og står samtidig i et fellesskap med forfedrene som man «kommer hjem til» i døden.

Individualisme har liten grobunn i tradisjonelle afrikanske kulturer. Mens det i vår hvite forstad var høye murer rundt eiendommene, levde folk i Townshipen først

<< og fremst utenfor huset, – i gata eller andre uterom, i samspill og fellesskap med andre. «Jeg er, siden vi er, og vi er, siden jeg er» er uttrykk for fellesskapet som gjennomsyrrer alt.

I disse kulturene er musisk kultur integrert både i hverdagsliv, arbeid, kirke og fest, og ikke underordnet til noe «barnslig» slik vi tenderer til i vår kultur.

Helende. Jeg tar alltid med meg elever til Langa Methodist Church. Det gjør like sterkt inntrykk på meg hver gang. For elevene er det en opplevelse av noe som er større enn dem selv. Sangen er nok. For noen, overveldende. Den snakker til oss med et alvor som går langt inn i dypet av vårt indre. Jeg er sikker på at den er helende for alle i kirkerommet. Både for oss som kommer langveisfra og er så musisk handicappede at vi ikke vet hvordan vi skal te oss når bevegelsene og sangen fyller rommet på alle kanter. Og helende for de som har finstasen på og gir seg hen til sangen, dansen og bibelen, med både rytmen og tekstene, – og som gir håp om både liv og helse; You are not alone.

Hvorfor synge? Dette er grunnene til at vi skal vi synge i folkehøgskolen:

- Vi skal la sangen snakke til vårt indre for å gi mening, der logikk og rasjonalitet ikke når fram.
- Vi skal som musiske mennesker dyrke fellesskapet som sangen og dansen tar oss med inn i.
- Vi skal opprettholde forbindelsen mellom vårt indre subjektive liv, drømmene, og den ytre objektive virkeligheten – i et livgivende både – og.
- Vi skal stimulere vårt kraftsenter så vi ikke blir musisk handicappede.

Vi skal synge for å sikre vår kreativitet, skaperkraft og fellesskap. Slik det kom til uttrykk da vi sto side om side og sang «Kring-satt av fiender, gå inn i din tid ...» med en stakkars rose i hånden, etter 22. juli. Vi hadde ikke ord, men vi hadde sangen. •

I dag er denne altertavla flyttet bakover i kirka, og den nye er også brodert – et eneste stort rødt «Red Ribbon».

Allsang-løft på Rønningen

Av Marit Asheim, journalist og informasjonsrådgiver i IKF

Da allsangen på Rønningen var i ferd med å dø ut, tok skolen grep. På få år har sangen gått fra å være noe man bare gjorde på festdager, til å bli en naturlig del av de fleste samlingspunkter.

Et par år tilbake var ikke allsangen en naturlig del av hverdagen på Rønningen. Det var noe vi brukte på åpning- og avslutningsdager, og kanskje av og til ellers. Vi opplevde at det var tungt å dra i gang, at vi ikke fikk elever med oss, forteller assisterende rektor Mari Tesdal Hinze.

Allsang-løftet. Hun mener det trengs mye dedikasjon og tilrettelegging om man skal klare å snu en slik trend. Selv var Hinze på den tiden linjelærer for Ten Sing Norway, og så tydelig forskjellen mellom allsangkulturen i klassen og det store skolefellesskapet.

– Vi satte derfor i gang prosjektet «allsang-løftet» på Rønningen, med mål om å få mer sang i hverdagen, sier Hinze. Hun samlet sanger og salmer i en egen bank, hvor de ble sortert etter kategorier og tema. Alle tekstene var klargjorte for å kunne vises på skjerm. Det skulle være enkelt å finne sanger som passet ved ulike anledninger.

Egen Rønningen-salme. – Jeg brukte mye tid på å finne ut hva Rønningen-repertoaret burde være. Jeg syntes vi manglet en egen sang, som kunne fortelle noe om hvem vi er, og som kunne brukes både i de mer høytidelige anledningene så vel som i det daglige, fortsetter hun.

Dermed skrev Hinze en salme. «Der himmel og jord møtes» er nå noe av det første elevene møter på åpningsfesten, og det siste de synger på avslutningen. I løpet av året blir den deres sang.

– Da mine foreldre gikk på folkehøgskole, var allsang en naturlig del av ungdomskulturen, og dermed også en selvfølge i skolehverdagen. Slik er det ikke lenger. Mange elever kommer hit uten noe forhold til å synge sammen. Det er det også viktig å anerkjenne. Det lages for eksempel mange færre poplåter med allsangpreg enn tidligere. Gjennom programkonsept som Idol og The Voice er det den individuelle sangen som

fremdyrkes, ikke fellesskapet, sier Hinze.

Samtidig er hun redd for allsangens fremtid. Både i grunnskolen og i folkehøgskolen.

– Hvis ikke elevene møter allsang på folkehøgskolen, hvor skal de da møte det, spør hun retorisk.

– Mye handler om kultur. Vi må jobbe inn allsangen som en naturlig del av skolehverdagen vår.

Sang i skolehverdagen. Allsang-løftet startet ambisiøst. Det skulle synges hver morgen, i alle fellestimer, på hver elevkveld og på alle arrangement. Lista ble kanskje lagt litt for høyt. Etter hvert som nye vaner ble innarbeidet, har de også senket litt på egne krav. Nå har allsang blitt en mer naturlig del av fellesøkter – der det passer.

– Fremdeles er det vi ansatte som må dra i gang allsang. På sikt håper vi at det blir mer styrt av stipendiater og elever. Dit har vi litt igjen, men vi er på rett vei, sier Hinze. >>

<< Elevene kan melde seg på et allsangteam som skal ta ansvar for allsang på morgensamlingene. Hinze har stor tro på årets kull, hvor også flere fra linja toppfotball har sagt de vil være med. På en breddeskole som Rønningen er hun opptatt av å ikke sette folk i bås.

– Det kan like gjerne være musikkelever som har mest motstand mot allsangkonseptet. Det har forbausset meg mange ganger, sier hun.

Fellesskapsfølelsen. Hennes fokus i møte med negative elever er fellesskapsfølelsen. Selv om ikke sang er det de liker aller best nå, er hun sikker på at nettopp felles opplevelser knyttet til musikk er noe av det de vil

nye norske låter blant sangene som går igjen.

Gode refreng. – Det er i grunnen skrevet mange fine norske tekster de siste årene. Elevene kjenner sanger fra Sondre Justad, men også artister som blant annet Sigrid, Eva Weel Skram eller Marte Wang er fine å bruke. Noen melodier blir for avanserte, men vi pleier lete etter dem som har et refreng eller noen linjer som alle kan lene seg på og lære. Alle trenger ikke synge alt, sier Hinze.

– Et slikt eksempel er «Langt å gå» med Klovner i Kamp. Det er en vanskelig sang som det er umulig å få alle med på, men alle kan henge seg med på refrenget. Vi må tåle at det som synges ikke alltid er den perfekte allsang.

«Allsang-løftet startet ambisiøst. Det skulle synges hver morgen, i alle fellestimer, på hver elevkveld og på alle arrangement. Lista ble kanskje lagt litt for høyt.»

huske best etter folkehøgskoleåret er over.

– Et godt eksempel på det er en elev som gikk her for et par år siden. Han hatet å synge, og la aldri skjul på det. Under allsanger satt han konsekvent med armene i kryss – uten å bidra. Han har senere vært på besøk og fortalt hvordan han savner å synge. Da snakker han ikke om å synge selv, men fellesskapet og det de gjorde sammen her, sier Hinze.

– Jeg tror noe av vår oppgave er å legge til rette for slike sangopplevelser.

Tid til å lære sanger. En utfordring ved at elevene ikke er vant til allsang, er også at de mangler kjennskap til forskjellige sanger. På Rønningen setter de derfor av tid innimellom til å lære sangene. Skolesalmen er naturlig nok først ut.

– På starten av året har vi en runde hvor elevene blir kjent, både med byggene og oss som jobber her. Min økt handler om sang. Der lærer de «Der himmel og jord møtes» ordentlig. I tillegg snakker jeg om fellesskapsfølelsen knyttet til det å synge sammen, forklarer Hinze.

Sondre Justad sin «Riv i hjertet» har blitt en allsangfavoritt på skolen, og det er flere

Med det tar vi også bort prestasjonsfokus og senker terskelen for å få folk med, sier hun.

Grab the mic. For å få mer sang i skolehverdagen er det også andre former enn den tradisjonelle allsangen som kan fungere. Hinze forteller om stor suksess med konseptet «grab the mic».

– Det er kanskje en moderne variant av karaoke. Vi setter på en låt, og den som kjenner den igjen løper frem, griper mikrofonen og synger sammen med artisten. Rommet er gjerne delt inn i to lag, og elevene er flinke til å heie hverandre frem. Her er terskelen for å synge med og for andre lav, og jeg tror det har positiv effekt på fellesskapsfølelsen knyttet til sang. Flere snakker om disse kveldene som høydepunkter i folkehøgskoleåret, sier hun.

Fasilitator. – Mange ganger handler også bortfallet av sang i skolen om mangel på fasilitator. Det er vår jobb å finne arenaer der musikk har eller kan få en naturlig plass. Allsangen er det kanskje vi som må stå for, men vi må også anerkjenne andre former for fellesskap rundt musikk, avslutter Hinze. •

Krafttak for sang

- ønsker å gi allsangen et løft

Av Jarle Flemvaag,
faglig- og administrativ leder
i Krafttak for sang

Historisk sett har sangen hatt en sentral plass i det norske samfunnet. Sangen har vært en viktig del av barnehage- og skolehverdagen og det har vært sterke allsangtradisjoner knyttet til møter, kirken, festlig lag etc. Innenfor det frivillige kulturlivet har visegrupper og kor stått sterkt. Selv om det fortsatt synges mye i Norge, ikke minst i kor, så viser forskning at det synges mindre i barnehager og skoler enn før. Mange registrerer også en nedgang i allsang der hvor folk møtes.

Opprettelsen. For å forsøke å snu den negative trenden som særlig rammer barn og unge og for at samfunnet i større grad skal kunne nyttiggjøre seg sangens positive effekter ble Krafttak for sang (KFS) opprettet i 2010. 16 frivillige organisasjoner og noen institusjoner som Den Norske Opera & Ballett fikk status som partnere i det som har blitt en samhandlingsplattform. Målet var å

dra nytte av de gode kreftene innenfor sangfeltet som finnes i samfunnet og sammen jobbe for å gi allmennsangen et løft. I 2014 fikk Krafttak for sang driftsstøtte fra Kulturdepartementet for å bygge opp under innsatsen for sangkultur og sangglede landet rundt samt gjøre en særlig innsats rettet mot skoler og eldreinstitusjoner.

Samarbeid. I 2019 teller Krafttak for sang 24 partnere, og har programmene Syngende barnehage, Syngende skole, Syngende kommuner og Sang i eldreomsorgen som hovedsatsinger. Programmene har i dag over 30 000 brukere og har som mål å sikre regelmessig sang i hverdagen. Krafttak for sang samarbeider også med Universitet Nord om «Syng deg friskere» – et korprosjekt for demedpsykiske helseutfordringer, OsloMet om å utvikle verdens første Syngende universitet og Norges musikkhøgskole om «Homeside», som er et forskningsprosjekt finansiert av EU for å undersøke effekten av sang rettet mot hjemmeboende demente og deres pårørende. Krafttak for sang arrangerer også en årlig konferanse, utvikler stadig nye prosjekter og tiltak sammen med partnere og driver et formidlingsarbeid om sangens effekter og bruksområder særlig gjennom sosiale medier.

Forskning. Det er utført en rekke forskningsprosjekter rettet mot hva sang kan bety for enkeltpersoner og grupper. Blant funnene er at sang kan styrke gruppetilhørighet, redusere stress og gi økt energi.

Foto: Sture Vareide

Dette er effekter mange kjenner på under og etter en korøvelse. Sang kan også bidra til glede og oppstemthet, noe som settes i sammenheng med at det under sang skjer en økt produksjon av serotonin, et hormon som fått tilnavnet «lykkehormonet».

Mening og fellesskap. På det kognitive området kan sangen gi mestringsopplevelser, økt selvtillit og stimulere kognitive kapasiteter som oppmerksomhet, konsentrasjon, hukommelse og læringsevne. Sang har for eksempel vist seg som et effektivt verktøy for språkopplæring knyttet mot flerkulturelle, mens demente kan ha stor terapeutisk gevinst av regelmessig sang. Til slutt kan det nevnes at sangen for mange kan bidra til mening i tilværelsen og skape et fellesskap, for eksempel gjennom korsang, som styrker sosiale relasjoner og nettverk og dermed forebygger ensomhet.

Syngende barnehager og kommuner. For Krafttak for sang er det viktig at sang tidlig blir en del av barnas liv. Hensikten er gi barna en opplevelse av at

deres stemme er god nok til å delta i sangaktiviteter, og tidlig komme i gang med å bygge opp barnas sang-repertoar og la de få kjenne på gleden gjennom det å uttrykke seg gjennom sang. For de som jobber i de Syngende barnehagene og skolene som deltar i programmene blir også sangen gode verktøy til lek og læring og til å skape gode psykososiale miljøer. I de Syngende kommunene er målet at alle beboerne skal ha tilgang til meningsfylte sangaktiviteter, og kommunene oppnevner egne sangutvalg på tvers av ulike yrkesgrupper og sektorer som skal utvikle tilbudene.

Større arrangementer. Blant de tiltakene som er populære er allsang under større arrangementer, og Molde har for eksempel samlet fullt av sangglade moldensere under Bjørnsonfestivalen på trappen utenfor kulturhuset, mens Østre og Vestre Toten har arrangert Vazelina-allsang på kommunegrensen. Sangaktiviteter som samler generasjoner er også populære, og Sauherad kommune samler årlig barnehagen, grunnskolen og aldershjemmet til «Allsang rundt

tuntreet». I Sauherad arrangeres også en sanghalvtime på Sagavoll folkehøgskole, og sang brukes i norskopplæringen for fremmed-kulturelle.

Syng deg friskere. Et prosjekt som har blitt vist stor interesse, er «Syng deg friskere». Her har Krafttak for sang gått inn som samarbeidspartner med Nord universitet som har utviklet et korkonsept for de som har psykiske helseutfordringer. Det har blitt lagt ekstra stor vekt på å skape trygge, forutsigbare rammer for øvelsene og å skape et inkluderende miljø. De sangerne som har vært med i pilotprosjektet, har uttrykt stor entusiasme for å få delta i koret. De har opplevd økt mestringssevne og har hatt stor glede av å kunne uttrykke seg igjennom musikk og tekster. Sangerne har også fått bygd opp sosiale nettverk som er av stor betydning for å bekjempe ensomheten som har vært utfordrende for flere av deltakerne. Koret har også blitt en frisoner for de utfordringene som preger hverdagen til deltakerne. Det er til nå startet opp 7 «Syng deg friskere»-kor rundt om i Norge. •

Foto: Sture Vareide

Kristen populærmusikk i Norge:

For bra til å bli glemt

Sang og musikk har til alle tider vært en del av kirkens og de kristnes virksomhet. I Efeserne 5,19 i Bibelen snakkes det om «å tale til hverandre med salmer, lovsanger og åndelige viser».

Av **Olav Solvang**, forfatter og journalist i Vårt Land

Uvitenhet. At Den norske kirke helt fram til vår tid i stor grad har valgt å konsentrere seg om tradisjonell kirkemusikk fra en bestemt tidsperiode, mens musikken i frikirkelige kretser i dag nesten utelukkende handler om moderne lovsang, viser hvor snevert mange innenfor slike miljøer har forholdt seg til sang og musikk.

Det er også påfallende hvor uvitende folk utenfor kirken og de kristne miljøene har vært til kristen sang og musikk, ikke minst den kristne populærmusikken. I boka *Rytmer rett i hjertet* starter jeg med at Aage Samuelsen plagget inn den elektriske Gretsch-gitaren sin på slutten av 1950-tallet. Forskjellen på et Maran Ata-møte med Broder Aage i hovedrollen, og en rock'n roll-konsert fra samme tidsepoke med for eksempel Elvis eller Jerry Lee Lewis, var mindre enn mange vil tro.

Motstand mot rock og pop. Det er med rette blitt hevdet at kristen pop hadde en trang fødsel her i landet. Det er likevel helt feil å si at denne motstanden mot rytmisk musikk bare var et kirkelig, eller kristelig, anliggende. De aller fleste nordmenn på 1960-tallet var motstandere av pop og rock: Aftenposten og VG skrev lange artikler om hvor moralsk nedbrytende og forferdelig musikk dette var.

Forskjellen var likevel at mens organister motarbeidet populærmusikken fordi de hevdet det var «feil kirkemusikk», sannsynligvis også fordi de opplevde det som en trussel mot orgelet, så ble samme musikkstil gjerne demonisert, til og med kalt «djevlels musikk», på bedehus og andre gudshus.

Aksept. Hva slags musikk som var innenfor eller utenfor det aksepterte kristelige eller kirkelige, var gjerne avhengig av hvem som var organist, prest, pastor eller eldstebror i de respektive menigheter. Deres personlige musikkpreferanser var ofte sammenfallende med det de ønsket skulle bli oppfattet som menighetens, til og med noen ganger Guds, syn på saken.

1970-tallet. Viktige kristne rytmegrupper på 1970-tallet var Frisk Luft (Rune Larsen, Arnold Børud, Ivar Skippervold og Kjell Fjalsett), Heralds (Sinsen menighet i Oslo), Keryx (bandet til Sky Sing i Stavanger), Sus 4, SEKA (Ragnar Bjerkreim og brødrene hans) og That's Why. Sistnevnte gruppe, med sin pop og jazzinspirerte musikk, ble for få år siden oppdaget av det engelske plateselskapet Jazzland Records, som ga ut en CD med det beste fra bandets to LP-plater. Så bra kunne kristen rytmisk musikk fra den tiden være!

Kjell Grønner og korbølgen. Ten Sing ble den viktigste ungdomsfornyelsen Den norske kirke noen gang hadde opplevd. Da denne korbølgen skyllet inn over Norge på begynnelsen av 1970-tallet, gikk tenåringer mann av huse til kirkehus mange av dem tidligere knapt nok hadde satt sine ben i.

Bakgrunnen var at ungdomspresten Kjell Grønner fra Bergen hadde vært i Tyskland på nyåret 1967 og opplevd Sing Out fra

USA. Han var blitt over seg av begeistring. Adoptert til Norge, fikk fenomenet navnet Ten Sing. Snart var det 20 kor, et par år senere over 100 slike kor.

Også ungdomskorene utenfor Den norske kirke, var viktig: Ungdomsteamet, Evangelieteamet og Nota Bene i Kristiansand. Angelos, Reflex og Oslo Gospel Choir i Oslo. Stavanger Gospel Choir og Stavanger Gospel Company. Youngspiration fra Drammen. Agape fra Hadeland. Kristne kvalitetskor dukket opp over alt!

Kristen rock. Når det gjaldt kristen pop og rock her i landet, var musikken fra Jesusvekkelsen i USA viktig. At det engelske frelsesarmébandet Joystings tidlig på 1960-tallet konkurrerte med selveste Beatles på de engelske hit-listene, var også en sterk inspirasjon.

I Sverige ble Jerusalem et foregangsband for mange unge kristne som likte tyngre musikk. I Norge fikk vi kristne band som Kainos (Molde), Envegskjøring (Kristiansand) og Fermate (Fredrikstad).

Blant rockeartister var Jan Groth i en særklasse. Han hadde bakgrunn i rockebandet Aunt Mary, han var rocker i sinn og skinn. Selv om kvaliteten på norske kristne band og artister var ujevn, var de beste i norsk toppklasse. Men likevel sørgelig ukjente utenfor de kristne miljøene.

Rønningen og Viken. Kristne folkehøgskoler har vært en viktig rekrutteringsarena for en rekke norske band og artister. For eksempel Rønningen folkehøgskole, hvor det første norske jentebandet med suksess, Ephemera, ble startet. Christine Sandtorv, Inger-Lise Størksen og Jannicke Larsen har aldri lagt skjul på hvor inspirerende folkehøgskoleåret var for deres musikalske utvikling. Også bandet Number Seven Deli, Rune Berg fra bandene The Margarets og Giske, og Kristin Reitan fra Oslo Gospel Choir, startet sin musikalske løpebane på Rønningen.

På Musikkfolkehøgskolen Viken gikk Fredrik Wallumrød, Stian Carstensen, Christel Alsos, Jostein Hasselgård, Rune Solheim (Kaizers Orchestra) og Torstein Sodal.

For flere musikkinteresserte ungdommer har folkehøgskolenes ofte gode navn og rykte: med godt kvalifiserte musikklærere og et bra miljø, vært avgjørende for studiested.

FAKTA:

Olav Solvang

Redaktør i det kristne musikkbladet Treff fra 1984 til 1996. Kulturjournalist i Vårt Land fra 1997 og fram til i dag.

Aktuell med boka «Kristen populærmusikk» – en beretning om den kristne populærmusikken i Norge.

Ny bok!

Rytmer rett i hjertet.

En beretning om den kristne populærmusikken i Norge.

Av Olav Solvang.

644 sider. Masse bilder.

Bestilles fra:

oasolvang@gmail.com

(oppgi navn, adresse og telefon).

Pris kr 495,-

Sendes portofritt!

Grundtvig

– «folkehøgskolens far»

Fredagen etter pinse i 1851 avbrøt Stortinget forhandlingene for at representantene kunne gå og høre Grundtvigs preken i domkirken. Det var avslutningen på hans eneste norgesbesøk. En uke tidligere hadde han fått en storslått mottakelse ved ankomsten til Christiania havn. Dagene i Norge ble et triumftog av selskapelighet og ærbødig oppmerksomhet. Grundtvig var på den tid en feiret «høvding» i hele Norden, men slik hadde det ikke alltid vært. At han hadde vært omstridt, er forsiktig sagt. For noen var han det fortsatt.

Av Tor Grønvik,
tidl. Daglig leder i NKF og IKF

Redaktøren har bedt meg skrive fire artikler om Grundtvig for *stegs* lesere. Mange forskerlivsverk er lagt ned i lærde dypdykk i denne mannens mangfoldige liv og virke. Mitt bidrag er den interesserte amatørens. Som kirkegjenger synger jeg ofte Grundtvigs salmer, og gjennom et langt liv i folkehøgskolen har jeg stadig støtt på han som «folkehøgskolens far». I tillegg til pedagog og salmediker var han teolog og prest, historiker, filolog og politiker. Han hadde enorm arbeidskapasitet, ingen i Norden har etterlatt seg mer skrift. Han skrev for eksempel 1500 salmer. Syng en hver dag, så er du gjennom alle på fire og et halvt år!

Gjennom salmene kjente jeg den kirkelige Grundtvig først. Som fersk folkehøgskolelærer på 1970- og 80-tallet var det derfor overraskende å oppleve i samtaler og debatter om folkehøgskolens idégrunnlag og pedagogikk at det var den frilynte folkehøgskolen som «eide» Grundtvig, og at grundtvigsitater stadig var kronargumenter for at vi i de kristne folkehøgskolene var på ville veier. Her var mye som triggert nysgjerrig-

heten på denne mannen og hans livsverk. I de neste artiklene skal vi se nærmere på både skolesyn og pedagogikk og på teologen og salmedikeren. Men det er typisk for Grundtvig at vi nok ikke klarer å skille skarpt. Denne første artikkelen er et biografisk riss av Grundtvigs liv, med noen sideblikk til hans samtid.

Grundtvig og hans samtid. Nikolaj Frederik Severin Grundtvig ble født 8. september 1783 i Udby på Sjælland, der hans far var prest. Altså seks år før revolusjonen i Frankrike. Han ble født inn i et stort Danmark, et eneveldig kongedømme som også omfattet Norge i nord og de to hertugdømmene Schleswig og Holstein i sør. Da han døde, 2. september 1872, nesten 89 år gammel, var Danmark skrumpet inn til sin minste størrelse noen gang. Etter nederlaget i krigen i 1864 gikk grensen mot Tyskland enda lenger nord enn den gjør i dag. Grunnloven fra 1849 hadde erstattet eneveldet med folkestyre. Grundtvig selv satt for øvrig i den grunnlovgivende forsamlingen, og seinere flere perioder i Folketinget. >>

<< **Fra rasjonalisme til romantikk.** Etter å ha kjedet seg i to år på latinskolen i Århus, tok han examen artium i København i 1800, og begynte på teologistudiet der. Den herskende åndsretningen i tiden var rasjonalismen med dens dyrking av fornuften. Det gjaldt også teologistudiet, som var preget av allmenreligiøsitet og skepsis til alt «mystisk» og uforklarlig. Preget av en slik teologi tok Grundtvig embetseksamen i 1803, med beste karakter. Men etter noen generasjoner med rasjonalisme i de akademiske kretser, skulle pendelen snart svinge. Nye åndsretninger brøt på, etter hvert med navn som idealisme og romantikk. Den rene fornuftsdyrkingen blir etter hvert blodfattig, og noen måtte gjenoppdage det gåtefulle, mystiske, underfulle ved tilværelsen. Kunst, poesi, tro og religion har også en plass i menneskelivet.

Grundtvig selv opplevde overgangen helt personlig. Hans første faste jobb var som huslærer for sønnen på godset Egelykke på Langeland. Han kom dit høsten 1805 som

en litt hoven åndsaristokrat, med stor tro på egen viten og fornuft. Kjærlighet var for de svake, skrev han i dagboka. Så ble han hode-stups forelsket i guttens mor, fru Constance Leth. Det var selvfølgelig håpløst. Det ble en rystende opplevelse og rasjonalisten fikk seg en knekk. Han bryter opp fra Egelykke våren 1808, og i tilbakeblikk skriver han:

...
*Nådig lod Gud sig forbarme
 over mig usle og arme,
 han mig det lærte med smerte,
 at jeg dog haver et hjerte,
 at jeg til klogskap og vid
 satte som dåre min lid.*

Presten Grundtvig. Etter en tid som lærer i historie og geografi i København, avla han i 1810 sin prøvepreken, som var en forutsetning for å få prestestillinger. «Hvi er Herrens Ord forsvunnet af hans Hus?» Prekenen er et oppgjør med den rasjonalistiske teologien. Hovmod og fornuft hadde

erstattet evangeliet om Kristus. Han besto prøven, men en slik preken holdt man ikke uten å få motstandere i presteskabet og ved universitetet.

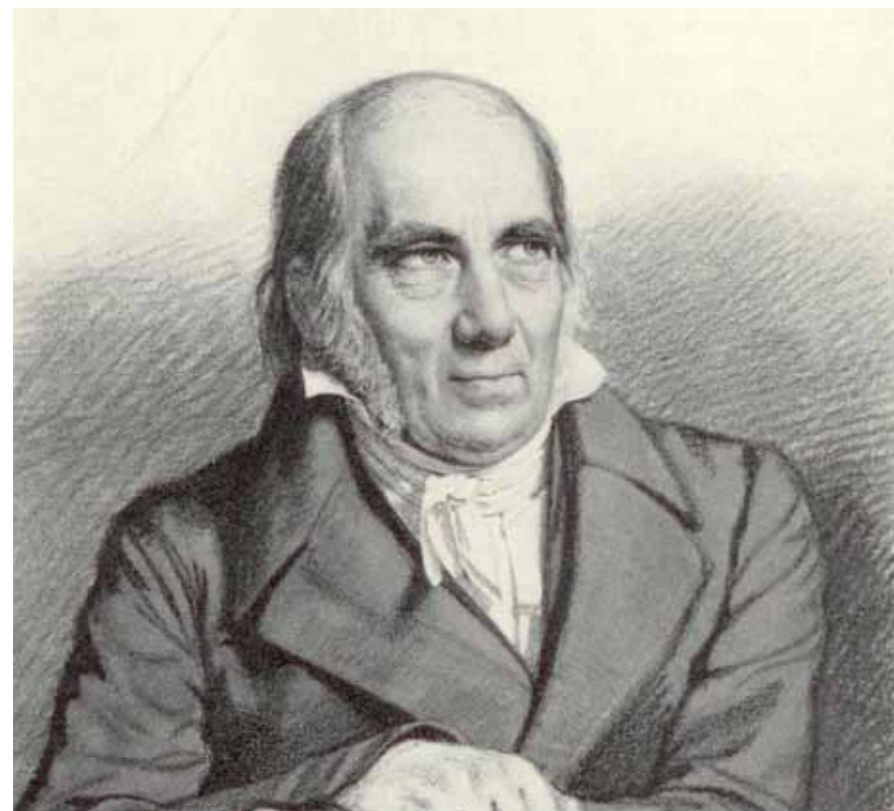
Samme år skulle Grundtvig hjem til Udby for å være kapellan hos sin far som da var blitt en gammel mann. Men han kom i en mental krise, med tvil og anfektelser. Han hadde refset andre for manglende tro, men holdt hans egen tro mål? På det verste var han psykotisk og venner måtte følge han på reisen hjem. Han kom ut av krisen med en fornyet tro, og i 1811 ble han ordinert til prest og virket som kapellan til faren døde to år seinere.

Tro og injurier. Han søkte Udby prestekall etter faren, og seinere flere andre, men fikk ingen av dem. I flere år livnærte han seg som dikter og skribent. Fra 1821 var han igjen prest. Hans forhold til troen og til Bibelen var stadig i utvikling, og i denne tiden gjorde han sin «makeløse oppdagelse»: Troens eldste og tryggeste fundament var den apostoliske trosbekjennelse ved dåpen og innstiftelsesordene ved nattverden. De er muntlig overleverte, «fra Jesu egen munn», og er eldre enn Bibelskriftene. Salmen «Vidunderligst av alt på jord er Jesu Kristi rike» er fra denne tiden, «... dets gåte er et Guddomsord ...»

I 1826 gikk han i skriftet Kirkens Gienmæle kraftig i møte med H.N. Clausen, en av de rasjonalistiske professorene, og kalte han vranglærer. Han ble saksøkt for injurier, dømt og ilagt livsvarig sensur. Alt han ville publisere, måtte han levere til politiet for gjennomgang først. Sensuren ble opphevet elleve år seinere.

Skoleskriftene. Midt under prosessen nedla Grundtvig presteembetet. Og så fulgte nye år som freelancer, som forfatter, skribent og foredragsholder, og med flere studiereiser til England. Impulser derfra kan spores i flere av «skoleskriftene» som kom på 1830-tallet. De kom blant annet til å inspirere til å starte folkehøgskoler i hele Norden. Den første i Danmark i 1844, i Norge i 1864.

I 1838 fikk Grundtvig stillingen som prest ved Vartov. Det var et pleiehjem, en

Groth, Jan Leonard (1946–): T 103, dansk. O 82, 160, 173, 181, 195, 196, 229, 230, 231, 232, 233, 257, 283, 313, 314.
 Grundström, Harald (1885–1960) svensk: O 62, 160, 173, 181, 195, 196, 229, 230, 231, 232, 233, 257, 283, 313, 314.
 Grundtvig, Nikolaj Frederik Severin (1783–1872) dansk. O 27, 30, 168, 581
 Grönlund, Per Olof (1788–1846) svensk: O 603
 Gudmundsen, Leonard Gunelius (1924–1990): T 898
 Gustad, Bjarne (1962–): O 306

Ekteskapet virker å ha vært svært lykkelig. Grundtvig skrev at det var «som om de hadde stjålet seg inn i paradiset». Sangen «Hvad er det, min Marie!» (Syng Livet, s. 315) skrev han til henne.»

«stiftelse for gamle koner» i København. Han var 56 år gammel. Det kunne se ut som en retrettstilling, men ble begynnelsen på en 33 år lang prestetjeneste. I tillegg til beboerne samlet det seg etter hvert en stor menighet der. Vartov ble et åndelig kraftsentrum og Grundtvig selv mer og mer en institusjon.

Kvinnene i hans liv. Etter at de hadde vært forlovet i sju år, giftet Grundtvig seg i 1818 med Lise Blicher, også hun av presteslekt. De fikk tre barn sammen. Da han besøkte Norge våren 1851, var Lise død noen måneder tidligere etter flere år med sykdom.

Høsten samme år giftet Grundtvig seg med Marie Toft. Han var 68 år, hun 30 år yngre og enkefrue til et gods på Sydsjælland. De hadde allerede kjent hverandre noen år. Marie hadde oppsøkt Grundtvig for å drøfte religiøse spørsmål med han og han satte pris på jevnbyrdige og inspirerende samtaler. Ekteskapet virker å ha vært svært lykkelig. Grundtvig skrev at det var «som om de hadde stjålet seg inn i paradiset». Sangen «Hvad er det, min Marie!» (Syng Livet,

s. 315) skrev han til henne. I mai 1854 fødte Marie en sønn. To måneder seinere døde hun. For oss i den kristne folkehøgskolen er det interessant at hun tilhørte «de gudelige forsamlinger», vekkelsesbevegelser ikke ulike de tilsvarende i Norge på 1800-tallet. Gjennom Marie kom embetsmannsønnen og akademikeren Grundtvig i kontakt med de folkelige vekkelsene.

Asta Reedtz var en ung enke og beundrer og venn av både Marie og Grundtvig. Hun var en god støtte for han etter Maries død. Etter hvert ble det mer ut av det, og de giftet seg i 1858. Han var 75 år, Asta 32. Grundtvig gikk inn i enda en aktiv arbeidsperiode, med prestegjerning, salmediktning og foredrag. Livskraften viste seg også på andre områder. I 1860 fødte Asta en datter.

Ikke fasit, men inspirasjon. Grundtvig levde et langt og virksomt liv i aktiv kontakt med sin samtid. Den forandret seg mange ganger, nye temaer ble aktuelle og brennbare og Grundtvig engasjerte seg i det meste. Han forandret seg og skiftet mening selv også.

Man kan få ulike «grundtviger» alt etter hvilken livsfase man tar utgangspunkt i.

I den neste artikkelen skal vi se nærmere på skolemannen Grundtvig. Der vil jeg legge til grunn at ingen kan «gjemme seg bak» Grundtvig i en pedagogisk debatt om dagens skoler og undervisning. Det bør ikke ha noen argumentkraft å si «men Grundtvig sier jo at ...». Jeg mener faktisk at det vil være riktig «ugrundtvigsk». Argumentene våre må vi ta ansvar for selv. Derimot er det lov å la seg inspirere av hans pedagogiske filosofi og tanker om skole, undervisning og læring. Det prøver vi i neste artikkel. •

FAKTA:

Tor Grønvik har vært lærer, inspektør og rektor på Hurdal Verk folkehøgskole. Fra 1996 til 2018 var han daglig leder av NKF og IKF. I fire nummer av Steg skriver han artikler om folkehøgskolens røtter med hovedvekt på Grundtvig.

Noe går alvorlig galt når det skal undervises om kristendommen – Men dette har vi jo lært på skolen!

I høst stod jeg foran femti folkehøgskole-elever. Det var første time i dette valgfaget. Jeg serverte påstand etter påstand om kristendommen som jeg ville de skulle drøfte om de trodde på eller ikke: «I middelalderen trodde kirken at jorden var flat», «Kirken forfulgte stadig naturvitenskapsmenn», «I middelalderen drepte kirken flere millioner hekser», «At Jesus var Gud, ble vedtatt med knapt flertall på kirkemøtet i Nikea i 325», og en del flere. Da jeg til slutt sa at ingen av disse påstandene stemmer, ble det en viss forbauselse. Flere sa: «Men dette har vi jo lært på skolen!»

Av Tom Arne Møllerbråten

Norge har vi en ganske stor tillit til det som skrives i lærebøker, og det som sies av lærere på skolen. Det er både flott og bra at vi har det slik. Men av og til blir jeg ganske overrasket over hva våre elever forteller om sin tidligere skolehverdag. Bildet er på ingen måte entydig, men en litt for stor prosent forteller om undervisning om kirken og kristen tro som vekker en viss bekymring hos meg. Som da ti stykker av de femti fra ulike steder i landet fortalte at NRK-serien «På tro og Are» ble brukt i undervisningen for å lære om religioner. Episoden «Jesus Kristus» skulle visstnok vise kristendommen. Men hele den episoden er jo et eneste forsøk på å vise hvor teit kristnes forhold til Jesus er. Den som kommer best ut av det programmet er presten som har mistet troen!

Negativt syn. Kan det være slik at fortellingen om kristen tro som serveres i norsk skole er en fortelling om noe vi heldigvis har kvittet oss med fordi kristendommen har gjort så mye galt opp gjennom? At religion er for spesielt interesserte? Og kan det være slik at Islam og andre religioner behandles med respekt, mens kristendommen får en langt mer negativ behandling? Det er grunn til å stille slike spørsmål, skal vi tro for-

fatter Bjørn Are Davidsen. I sin nyeste bok *Lurt av læreboken? Feil og forvirring om kristen tro i læremidlene* går han gjennom lærebøker og lærerveiledninger brukt i grunnskolen og videregående. Alle mytene jeg serverte mine elever var hentet fra denne boken.

Fortellingene i bakhodet. Davidsen er opptatt av fortellingene vi bærer med oss i bakhodet, fortellinger som styrer hva vi tror på og hva vi avfeier. «Har man et negativt bilde i bakhodet, kan selv ganske nøytrale presentasjoner oppfattes som overdrevent positive. Man tror ikke på dem.» Og kanskje nokså overraskende for mange finner han mye av dette i lærebøkene. Å avsløre feil og myter har gjennom utallige foredrag og bøker vært et livsprosjekt for Davidsen: «Mange jeg møter bærer med seg et klart bilde: Vi har gått fra en religiøs og følgelig fornuftsfiendtlig fortid til en opplyst, sekulær nåtid. Når Vesten på noen områder kan oppfattes som bedre enn andre kulturer, er grunnen opplysningstiden. Denne historien er på mange måter modernitetens skapelsesfortelling».

Kritisk tenkning. Jeg har nå snart i 20 undervist i valgfaget Apologetikk, eller tros-

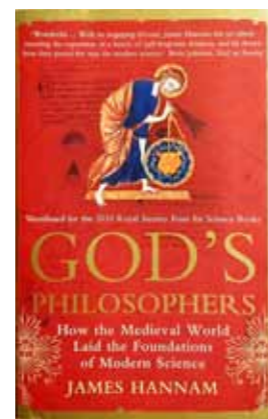
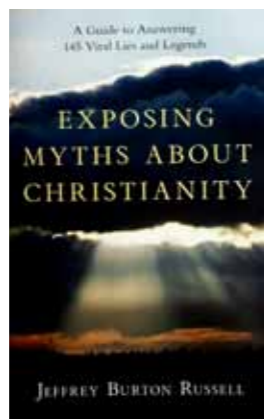
>>

Bjørn Are Davidsen.

forsvar, på Sagavoll folkehøgskole. Og et av dette fagets hovedoppgaver er å undersøke fakta, og dermed også avsløre myter, feil og forvirring. Jeg opplever at kunnskapen om både Bibel og kristen tro er svært synkende. Spørsmålet er da om ikke mytene lettere får fotfeste? Mye tyder på det. Og jeg tror at kunnskap om dette er nødvendig også ved våre kristne folkehøgskoler. Ikke for å fortelle at alt ved kristendommens historie er bra, for det ville bare vært å innføre en ny myte, men for å gå i dialog med våre elever med sannheten som mål. Kritisk tenkning må heies på, og noen ganger (oftere enn mange tror) vil kristen tro komme godt ut av kritisk granskning.

Myteknusing. Davidsen finner til dels grove feil i lærebøkene fra norsk skole. Andre ganger tolker han det som sies mellom linjene, eller påpeker hva som ikke sies. Til tider litt rystende. Noen eksempler kan nok diskuteres, om han overdriver vranglesingen, men i det store og hele har han grundig vist at norske lærebøker har en liten jobb å gjøre med å rette opp sine feil. De som har lest noen av Davidsens tidligere bøker, som *Da kvinnen fikk sjel – og andre historier*, *Da jorden ble flat*. *Mytene som ikke ville dø* og *Svar på tiltale*, for å nevne noen, vil kjenne igjen mye av stoffet. Han har

Her er eksempler på bøker som hver på sin måte tar et oppgjør med myter vi omgir oss med.

i mange år forsøkt å lære folk og fe at middelalderen ikke var mørk, at også dette er en myte, men tvert imot var en svært rik tidsperiode. Og myten om at kirken og vitenskapen hadde en lang og konfliktfull historie bak seg, har han på mange måter og ved mange anledninger forsøkt å knuse. Det nye er altså å belyse dette gjennom analyse av læreverkene.

Gode fagfolk. Jeg tror det er viktig å påpeke at myteknusingen til Davidsen ikke henger i løse luften. Han bygger på anerkjente historikere og anerkjente bøker. Det er ikke i historiemiljøet mytene lever, det er hos de som ikke kan sin historie. Av liknende bøker kan vi nevne *God's Philosophers. How the Medieval World Laid the Foundations of Modern Science* av James Hannam og *Exposing Myths About Christianity. A Guide to Answering 145 Viral Lies and Legends* av Jeffrey Burton Russell. Begge bøkene skrevet av topp fagfolk. En nylig utgitt bok på svensk er skrevet av den svenskjødiske kulturhistorikeren Dan Horn. Boken heter *Som om Gud fanns. Det sekulära samhällets religiösa rötter*. Alle disse tre bøkene kan leses med stort utbytte.

Fritenkere. La oss vende tilbake til *Lurt av læreboken?* og se på et konkret eksempel på hva Davidsen finner betimelig å sette fingeren på. Det handler om fritenkerne (altså de som ville tenke fritt fra tradisjoner og religioner) på 1800-tallet. I KRLE-boka 5-7 står det:

«Det var mange ting fritenkerne mente

måtte bli forandret for at samfunnet kunne bli demokratisk og godt å leve i. Dette var de viktigste kampsakene for humanistene:

- Kongen og overklassen måtte bli fratatt makt
- Arbeidere og kvinner måtte få stemmerett
- Alle måtte få lik rett til skolegang og arbeid
- Omsorgen for kriminelle og mentalt syke måtte være human
- Barneoppdragelse og skole skulle være preget av respekt og forståelse for barnet
- Fattigdom og nød måtte bekjempes»

Vranglesing? Om dette skriver Davidsen: «Etter en slik oversikt sitter nok mange elever igjen med et inntrykk av at alle fritenkere var enige, og at de sto godt ute på venstresiden. De som støttet «religion», derimot, var svært konservative og uenige i alt dette. Kristne ønsket altså verken å bekjempe fattigdom og nød, gi arbeidere og kvinner stemmerett, utøve human omsorg for kriminelle eller vise respekt og forståelse for barn». Han mener at lærebokens forfattere blander livssyn og politisk ståsted, og at «de ender med å svartmale kristne». Leser han for mye inn i læreboken, eller peker han på et budskap som kan oppfattes slik? Døm selv.

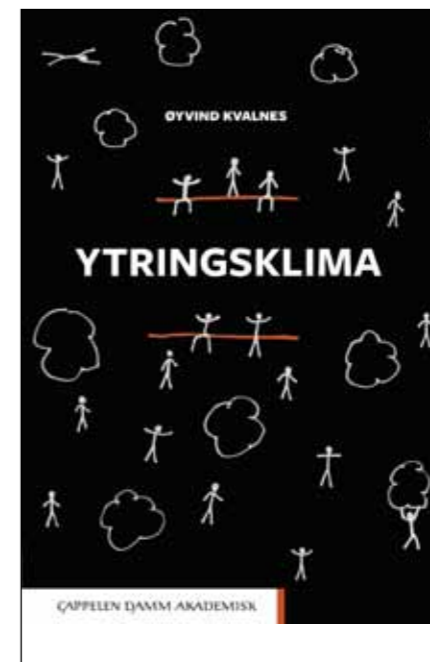
På våre folkehøgskoler har vi tid til å stoppe opp ved myter og fortellingene «alle» tror på. Så må vi sammen reflektere sammen for å bli litt klokere. Davidsens bøker gir oss gode hint på hvor vi lett faller for myter. Verdt å sette seg inn i. •

IU har fått ny nettside

Den 15. august ble det gamle nettstedet til IU lagt ned og siden er nå flyttet til Folkehøgskolerådets nettsted som en underfane der. IUs nettside har dermed fått et mer moderne design som det skal være lett å finne fram på. Her finner du informasjon om IU, nåværende og tidligere prosjekter, samt nyheter fra IU (startsiden). I tillegg har vi flyttet over det meste fra ressursbanken, nå med fem underkategorier i tillegg til oppvarmingsøvelser. Her finner du mange deltakende opplegg for store eller små grupper, og som er særlig tilpasset folkehøgskolen. Mange av oppleggene er delt av folkehøgskolelærere, i tillegg til tips til nettsider, foredragsholdere m.m. som man finner under hver underkategori på ressursiden til IU. Den nye adressen er: www.folkehogskoleradet.no/internasjonalt-utvalg

IUs facebook-gruppe – for ansatte i folkehøgskolen

For en tid tilbake opprettet IU en facebook-gruppe for alle folkehøgskolelærere, skoleledere og ansatte som er engasjert i bærekraftig utvikling og internasjonale spørsmål. Dette er et lavterskeltiltak hvor medlemmer kan dele pedagogiske opplegg, ideer, aktuelt stoff, kampanjeforslag og faglige spørsmål. Vi tar gjerne imot flere medlemmer – send forespørsel om å delta eller inviter en kollega om du allerede er med i gruppen. Navnet på FB-gruppen er: Internasjonalt utvalg for folkehøgskolen.

Positiv tro på raske løsninger

Ytringsklima

Øyvind Kvalnes, Cappelen Damm Akademisk 2019

Anmeldt av Geir Ertzgaard, lærer på Solborg folkehøgskole

Hvordan er klimaet på skolen din? Ikke flyangst-klimaet, men atmosfæren, stemningen, relasjonene, kjært barn har mange navn. Hvordan er det ansatte i mellom, mellom avdelingene, ansatte og ledere, personale og elevene?

I *Ytringsklima* (CappelenDamm 2019) skriver filosof og professor på BI Øyvind Kvalnes om «kultur» og «klima» i en organisasjon. Kulturen er det som over lang tid har grodd seg fast i veggene, og som krever «*klima for å ta ordet og snakke sammen på jobb i form av å gi hverandre ros og støtte, kritikk og motstand. ... i hvilken grad kollegaer deler kunnskap og informasjon med hverandre, og hvor høy terskelen er for å uttrykke uenighet og dissens på jobb.*» s.13

Dette kjenner vi oss igjen i - vi har alle sammen et behov for å bli sett, tatt vare på og å ta vare på, de tingene som gjør skolene våre til gode steder å være - til høykvalitets arenaer. Kvalnes skiller altså mellom kulturen og klimaet i en organisasjon. Det første stikker dypest og handler om inngrodd og faste strukturer som gjerne har en kompleks

>>

<< historikk. Klima er mer et overflatefenomen som er formbart og i endring, og som man kan gjøre noe med på kort tid.

«Det er mulig å ta konkrete grep for å forme og forsterke yrkingsklimaet, og det kan skje planmessig, over kortere eller lengre tid.» s. 13

Hva er det som må endres? Gjennom 14 kapitler tar Kvalsnes oss med på en reise gjennom en rekke ulike områder hvor yrkingsklimaet påvirker en organisasjonen, på et hvilket som helst nivå.

Et par av kapitlene utmerker seg. I «Kritiske kvalitetsøyeblikk» (ss. 35 - 45) beskriver Kvalnes hvordan en dirigent gir sangerne starttonen under en fremføring av Mozarts Requiem. Problemet er at tonen er for dyp, koret blir urolig, dirigenten har gitt dem feil tone. I neste øyeblikket avgjøres det om konserten blir vellykket eller ikke. Sammen finner de seg i et «kritisk kvalitetsøyeblikk». Tar noen initiativet til å korrigere tonen, eller gjøre dirigenten oppmerksom på at han har bommet? En hel kveld står og faller på et par sekunder. Hva som skjer avgjøres av hvilken rolleforståelse den enkelte har i koret, om man er «aktør» eller «brikke», av rutinene man har for å imøtekomme feil og tabber, og hvordan man forstår seg i forholdet mellom leder (dirigenten) og underordnet (kordeltagerne). Både selvforståelse og relasjonen mellom deltagerne er avgjørende for at de kritiske kvalitetsøyeblikkene som alltid oppstår i en organisasjon får gode utfall eller ikke. Hvordan er klimaet for yringer i slike situasjoner? Det er bare å tenke gjennom

tilsvarende situasjoner på egen skole.

Kapittelet om «Bekreftelsesfellen» (ss. 55 - 64) tar utgangspunkt i en rolle mange av oss kjenner oss igjen i som klasseledere. Lærer hilser på elevene første skoledag. Han har fått vite at han har flere elever med en bakgrunn som gjør dem ekstra krevende. Likevel er det lett å falle i bekreftelsesfellen, som handler om at «Vi legger merke til det som bekrefter oppfatningene vi har om en sak eller en person, og overser informasjon som gir oss grunner til å skifte mening». s. 55. Læreren ønsker å starte med blanke ark og ikke møte elevene med fordommer, men det er vanskelig. For å unngå å likevel falle i denne fellen er løsningen å hente inn synspunkter fra mennesker med andre perspektiver, for eksempel nye ansatte som ikke har med ryggsekken av erfaringer som gjør at de mer eller mindre ubevisst ser etter det som bekrefter det man allerede «vet».

Andre kapitler spiller på kjente strenger, som «Tilskuereffekten» (ss. 45 - 54) om situasjoner som fordrer en inngripen fra en gruppe mennesker, «Sagt og usagt» (ss. 67 - 76) om de tingene man har lov å snakke om, og de man bør la ligge for å unngå spenninger, «Sint på jobb», (ss. 99-108) osv.

Et fint kapittel er «Morgenheisen», (ss. 23 - 34) som beskriver hvordan to (kvinnelige) ledere alltid sørger for at hele staben har et morgenmøte, først i plenum, så i avdelingene, bare for å kunne dele gode opplevelser og å fange opp om noen er nedfor og å «tilby de en tur i heisen». Lederne i organisasjonen tilstreber et klima for å ta vare på hverandre,

å dyrke «høykvalitetsforbindelser» (Dutton 2003, s. 25).

I folkehøgskolen er det «eleva for alle penga». I norsk skole er relasjonskompetanse et in-begrep, men man hører ikke så mye om hvordan dette fungerer et hakk opp – personale imellom. Men for denne leseren er tanken ikke så fjern om at det vi klarer å få til blant elevene gjenspeiler det vi bygger oss i ansatte i mellom, hvordan skoleklimaet på elevnivå er et spill på yrkingsklimaet ansatte imellom.

«Yrkingsklima» er en lettlest men grundig og god bok som setter søkelyset på noe grunnleggende, men samtidig noe som kan være raskt fixbart og en god start for å jobbe med gode kulturendringer. Det er en bok som setter søkelyset på ting som berører alle «etater» på en folkehøgskole, om det er i klasserommet, avdelingen, på tvers av avdelingene eller i piler som er rett oppadgående og nedadgående. •

Stjernespekket og verdifull

Verdier i vår tid?

Div. forfattere, Dinamo forlag 2019

Anmeldt av Tom Arne Møllerbråten

Hvis du samler et topplag av våre fagfilosofier og skjønnlitterære forfattere og ber dem skrive om viktige verdier, bør det ende opp med en interessant bok. Det har det også blitt, om enn litt sprikende. Boken er et samarbeid mellom Odd Fellow Ordenen, i forbindelse med deres 200-årsjubileum, og Dinamo forlag. Boken har også vært gjenstand for flere radioprogram i P2s Verdibørsen denne sommeren.

Boken ønsker å belyse ni verdier, både deres historie, og ikke minst gi en drøfting om de spiller noen rolle i dag. Verdier er medfølelse, vennskap, takknemlighet, kjærlighet, tilgivelse, respekt, sannhet, toleranse og nøkternhet. Hver verdi er gjenstand for et filosofisk essay, og er tematisert gjennom en novelle. Fagfilosofene Arne Johan Vetlesen, Øyvind Rabbås, Inga Bostad, Unn Irene Aasdalen, Henrik Syse, Elin Svenneby, Lars Fr. Svendsen, Einar Øverenget og Ole Martin Moen står for essayene, mens de skjønnlitterære tekstene er levert av Merethe Lindstrøm, Marit Eikemo, Gaute Heivoll, Geir Gulliksen, Laila Stien, Thorvald Steen, Trude Marstein, Ida Hegazi Høyer og Selma Lønning Aarø.

Det gis ingen begrunnelse for hvorfor akkurat disse verdiene er tatt med, noe som

kunne vært interessant, men de dekker en god bredde. Andre kunne vært nevnt, som for eksempel frihet, tillit, menneskeverd, og fellesskap.

Jeg så spesielt fram til de fagfilosofiske essayene. Det var da også mye å lære der, men det er nokså stor forskjell på tilnærmingen de ulike forfatterne har tatt. Noen er vant til å skrive populærvitenskapelig og lett tilgjengelig, andre klarer ikke helt det formatet. Noen tekster blir for akademiske, eller omstendelige. De beste tekstene er likevel strålende og svært matnyttige for både morgensamlinger og samtalegrupper på våre folkehøgskoler.

Så var det de skjønnlitterære tekstene. Mange gode noveller, og flere perler. Spesielt vil jeg fremheve Marit Eikemo sin *Siderhusreglar*, Gaute Heivoll sin *Margit og Tomas* og Selma Lønning Aarø sin *Verdivurdering*. Til slutt nevner jeg Thorvald Steen sin meget personlige tekst *Blikkene kommer før ordene*. Teksten kan være pensum om sorteringsfunnet. Interessant er også hans spark mot transhumanismen, som en av filosofene faktisk bekjenner seg til.

Her er det gode leseopplevelser og kunnskap. God kombinasjon. •

Den som synger ber dobbelt

Jeg husker ikke akkurat når jeg hørte Augustin-sitatet «den som synger ber dobbelt» første gang. Det var nok en eller annen gang i løpet av teologistudiene. Men det jeg husker med all tydelighet var at jeg ikke skjønnte bæra av påstanden. Det kunne jo ikke være en matematisk trylleformel, at så lenge du sang det du ba, skulle liksom bønnen få dobbel kraft. «Å, ble ikke vennen din frisk da du ba for ham, sier du? Men har du prøvd å syng bønnen? Funker dobbelt så bra da, skjønner du.»

Av **Stian Kilde Aarebrot**, prest, forfatter og daglig leder i Etter Kristus – nettverk for kristen trospraksis

Jeg var ikke og er ikke typen som umiddelbart blir varm om hjertet av paradokser, kryptiske aforismer og kvasi-poesi. Si det så jeg (og folk flest) skjønner det! Det sagt, så hender det jeg får en eureka langt lenger ned i veien, at paradoksene faktisk snakker til meg, åpner opp for noe det ville vært umulig å forstå der og da, at det faktisk viste seg å være ekte poesi allikevel. Men dit kommer jeg sjelden uten først noen solide runder irritasjon og baling.

Salme 73. Lenger ned i veien leste jeg at sitatet faktisk ikke var et ekte Augustin-sitat. Han verken sa eller skrev det så kortfattet. Derimot, i en kommentar til salme 73, skrev han at de som lovsynger ikke bare ber med toner rent teknisk, men at sangen vekker glede og kjærlighet, gode følelser overfor den det synges til. Dermed gir ordene så og si en

ekstra dimensjon til bønnen, hevdet Augustin. Og en eller annen gang i løpet av århundrene som fulgte har en ordkunstner trukket essensen av Augustins tanker om lovsang og voila: Den som synger ber dobbelt.

«Augustins» påstand er på ingen måte en matematisk påstand, ei heller en teologisk sannhet. Det handler mer om en felles erfaring blant alle oss som liker å synge. At sang kan gi et momentum for følelsene våre er sunt bondevett. Men jeg har også en litt mer spekulativ teori om hva det var som fikk denne ordkunstneren, som kanskje akkurat hadde lest Augustins lange utgreiing, til å komme på supersetning-eurekaen. Kan det handle om en annen fellesmenneskelig erfaring? Kan ordkunstneren ha hatt en salme eller en liturgisk bønn på hjernen en stund, og så datt setningen ned i hodet på han? Var det en tonesatt bønn fra gudstjenesten noen

dager før som hadde begynt å gå på repeat i hodet hans mens han satt og leste Augustin? Bønn på hjernen! Når jeg synger ber jeg dobbelt, trippelt, kvadruppelt.

Enkelhet skaper ro. Førsteamanuensist ved Aarhus universitet, Karen Johanne Pallesen, sier i en artikkel på forskning.no, at fenomenet «sang på hjernen» handler om at «sangene gjør noe bra for oss mentalt.» De aller fleste sangene vi får på hjernen har enkel rytme og harmoni, og de kan dermed ofte oppleves kleine og banale, sanger vi ikke helt vil vedkjenne oss – guilty pleasures. Grunnen til dette, sier Pallesen, er at enkle repetisjoner kan hjelpe hjernen til å finne ro når mye annet er kaotisk. Men det kan også gå den andre veien, at når menneskehjernen kjeder seg, plukker den låter fra den andre bunken, den med musikk en kan bryne seg

Foto: Luis Alberto Sanchez Terrones, Unsplash.com

«Vår karakter vil etterlate seg uutslettelige merker i folks liv, på godt og vondt. Han kunne sagt det samme om ordene og sangen.»

på, kompliserte sanger, med skeive rytmer og utfordrende harmonier.

Enkle sanger er enkle å huske. Det er noe alle vet. (Ja, i grunn kompliserte sanger også, om du har sansen for denslags). Derfor har lærere ofte et solid repertoar av tonesatte huskereglene på ditten og datten. Sønnen min, den gang på tre år, sang alfabetet på Trond Viggo-engelsk (ja, vi har YouTube på ipaden) lenge før han kunne bokstavnavnene på

norsk, langt mindre forsto poenget med bokstaver. Men å synge gledet ham. Og fremdeles hender det at jeg nynner søndagsskolereglen «En to tre fir fem Moses – Josva dommerne Ruth» til melodien av «Lille postbud min due» når jeg skal finne fram i Bibelen.

Karakteren setter spor. Filosofen og pastoren Dallas Willard skriver i *The Great Omission* at «De menneskene vi leder og

snakker til, kommer til å glemme 99 prosent av det vi sier til dem. Men de vil aldri glemme hvordan vi var. [...] Vår karakter vil etterlate seg uutslettelige merker i folks liv, på godt og vondt.» Han kunne sagt det samme om ordene og sangen. Så mange ord som forsvinner, så få melodier. Det jeg husker aller klart fra tiden på søndagsskolen i Filadelfia Hamar for bortimot 40 år siden er sangene vi sang: «Jeg er liten men jeg vil, alltid høre Jesus til.» «Du er du og du duger.» «Det går så lett, lett, lett, når man er frelst, frelst, frelst.» God og elendig teologi om hverandre sitter som støpt den dag i dag. (Så ikke ta lett på oppgaven med å velge ut barnesanger).

Den som synger ber ikke dobbelt. Den som synger ber i hundrede potens. •

Manus til morgensamling

I hvert nummer av steg vil en skole presentere en til to morgensamlinger. I dette nummer er det Alta folkehøgskolelærer og økonomileder **Ånen Tveit** som gir oss sitt manus.

Tro og vitenskap

Det ryktes at mange unge får problemer med sin kristne tro i møte med påstander om at vitenskapen, i denne sammenhengen naturvitenskap, har gjort Gud overflødig og at Bibelen ikke er til å stole på.

Hvis det stemmer at unge mister sin tro i møte med slike tanker, så er det et viktig tema å ta opp. Mange av oss har etter hvert fått et ganske avklart forhold til spenningene mellom tro og vitenskap gjennom å jobbe med saken, og den prosessen er nok mange ungdommer midt oppe i.

Det er sunt å bryne seg på motforestillinger mot det man tror på og tar for gitt. Personlig har jeg vært opptatt av å prøve å sette meg inn i fakta som ligger til grunn for de ulike oppfatningene i forholdet mellom tro og vitenskap.

Nettopp fakta er her et nøkkelord. Eller data, som det vel heter på fint. Mange vil hevde at tro er luftige oppfatninger mens vitenskap er basert på fakta. Ingen kan motsi fakta. Hvis bilen starter, så gjør den det. Og hvis lyspæren lyser, så gjør den det. Hvis medisinen virker, så gjør den det. Og vi kan forklare hvorfor. Dette er eksakt vitenskap basert på eksperimenter i kontrollerte former.

Å analysere arkeologiske funn og stråling fra verdensrommet er mer krevende. Man har begrenset tilgang til data, og usikkerhetsfaktorene er mange på grunn av store avstander i både tid og rom. Det betyr rom for tolkninger, og oppfatninger justeres

etter hvert som det gjøres flere funn og observasjoner.

I sin bok *Guds undergang – har naturvitenskapen begravet Gud?* skriver John C. Lennox følgende: «Naturvitenskapelige teorier som er basert på gjentatte observasjoner og eksperimenter, har og bør ha større troverdighet enn de som ikke har et slikt grunnlag». Dersom troen overser ubestridelige fakta, er den ikke troverdig. Dersom naturvitenskapen trekker bastante slutninger det ikke er dekning for i kjente fakta, er den heller ikke troverdig utfra sine egne forutsetninger, som nettopp er å forholde seg til etterprøvbare fakta og observasjoner, et prinsipp mange bruker for å understreke vitenskapens overlegenhet i forhold til tro.

Det er to viktige begivenheter som skiller seg ut hvor vitenskapen ikke kan gi utfyllende forklaringer; universets opprinnelse og livets tilblivelse. Ikke at det er mangel på teorier, men de er av naturlige årsaker ikke etterprøvbare. Derfor er døren åpen for både tro og ulike teorier, og ikke så rent få spekulasjoner.

Store deler av forskermiljøene i verden insisterer på at man, for å være vitenskapelig, i utgangspunktet må utelukke en skapers inngripen og bare søke naturlige, fysiske årsaker. Når man ikke finner slike, kan teoriene fort bli luftige, som de ville blitt om man skulle komme opp med hypoteser om hvordan steingjerdene på Jæren skulle ha blitt til uten menneskelig aktivitet.

Jeg synes boken *A universe from nothing* av Lawrence Krauss er et eksempel på dette. I en debatt som ligger på YouTube forklarer Richard Dawkins dette 'nothing' som 'something pretty mysterious that gave rise to the origin of the universe'. Han innrømmer at det er imot 'common sense', men aksepterer det som forklaring på universets opprinnelse. Når 'nothing' er 'something', er det da 'nothing'? Dawkins sier riktignok at man kan diskutere hva som menes med 'nothing', og at det muligens ikke er det rette ordet, men at uansett hva det er, så er det noe veldig, veldig enkelt. For Krauss og Dawkins erstatter disse teoriene en tro på at Gud har skapt universet. De mener at de fysiske lovene alene kunne gjort det. Stephen Hawking hevdet det samme i boken *The grand design*. Han mente at vitenskapen har gjort Gud overflødig. For meg, som tror på en skaper, er det en logisk brist å utelukke en skaper fordi vi nå forstår mer av skaperverket. Og jeg mener at deres syn er like mye trosbasert som mitt, siden det ikke er basert på beviser.

Når det gjelder livets tilblivelse, har ingen ennå fremlagt en teori som viser hvordan dette i praksis kunne ha skjedd utfra kjente kjemiske prosesser. Forskningen som gjøres skjer under strengt kontrollerte forhold som ikke kan sammenlignes med forholdene på en tidlig jord, men likevel er man fremdeles ikke i nærheten av å løse livets gåte.

Intuitivt tenker vi at ingenting kan oppstå av seg selv. Hvis det er sant, må universet ha en årsak som ikke er fysisk. At det i det hele tatt finnes 'something' i stedet for 'nothing', er ifølge Bibelen i seg selv et bevis for Guds eksistens, og vitner om hans usynlige vesen, hans evige kraft og hans guddommelighet. Hvis vi ser på naturen som guddommelig kunst i stedet for å se på den som et resultat av tilfeldigheter, får vi et ganske annet perspektiv på det vi observerer. Da vil den kunne si oss noe om hvem denne kunstneren er, og vi kan utforske hva han har gjort, og prøve å forstå hvordan han har gjort det. •

Foto: Alexander Andrews, Unsplash.com

Min sang

Av Anne Gjerding,
internatleder på Molde folkehøgskole

August. De tusen detaljers hoved-måned.

Svett på ryggen, badedrakt for en tur nedom sjøen på hjemveien, surr i hodet og lange huskelister.

Dagene er fulle av oppgaver som du ikke gidder å høre om.

Når de er utført, skal det ikke klippes snorer eller spilles fanfarer.

Bøttekott, lager, madrasser, senger, gardiner, lister, nøkler, permer, blomsterbed, kjøkkenutstyr, planer, rydd, rens, vask, kjøp, fyll opp, bestill, reparer og fortsett å fylle på huskelista.

På skolen min har vi en begeistringskultur, som jeg er stolt av.

Vi er glade i å markere og feire alt nytt, fra nye treningsapparater, båt, naust, sykler og biler til nyoppussede rom og ny hjemmeside. Da er det snorklipping og kake!

Jeg er ikke i tvil om at det jeg baler med nå er viktig. Det er krise hvis det står ugjort.

Det er bare ikke så festlig.

Det er ikke sikkert at noen ser det en gang, så drivet og motivasjonen kan jeg ikke hente utenfra, fra ros og glade tilrop.

For noen år siden gikk jeg skikkelig lei.

Å ha hovedansvar for så mange usynlige oppgaver både på jobb og hjemme hadde

tæret på meg og gjort at jeg begynte å føle meg litt usynlig sjøl, også.

Ærlig talt, var jeg i ferd med å bli en hurpe. Veien fra usynlig til bitter er nemlig en av verdens korteste strekninger.

Så skjedde det noe som forandret veldig mye for meg.

Jeg var med i ei studiegruppe rundt boka *Måbrettet Liv*. Mens vi snakket om en av livets hovedhensikter, at vi er skapt for å tilbe Gud, begynte noe å bevege seg skikkelig.

Jeg fikk lyst til å leve det i praksis.

Tilbake i hverdagen med tusen kjedelige detaljer ble jeg veldig oppmerksom på at Gud får med seg hva jeg holder på med.

Jeg ble klar over at alt kan gjøres som en tilbedelse, og det gir mening til det usynlige.

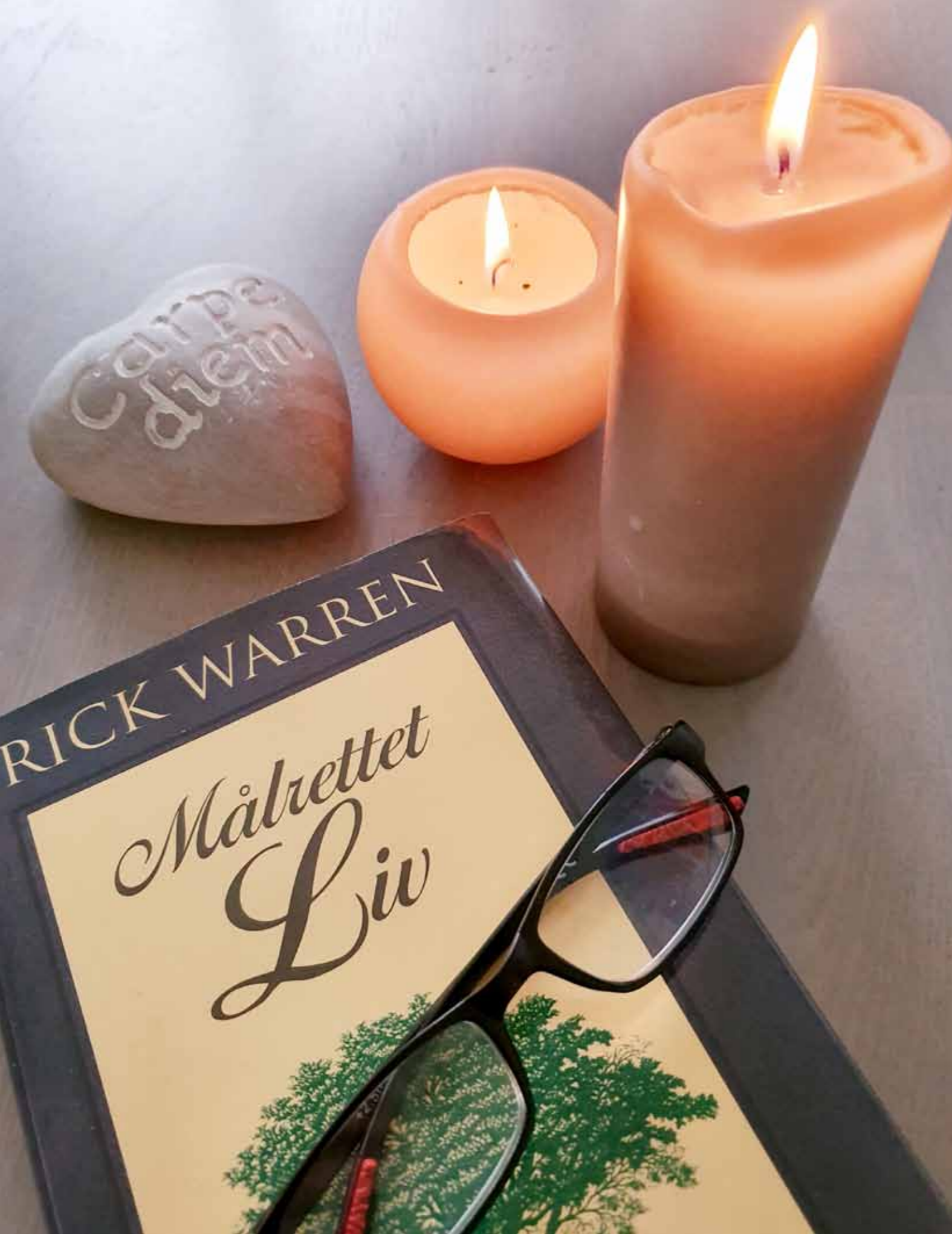
Fortsatt er det slik.

Jeg sier til Gud: «Nå skal jeg rydde dette lageret for Deg. Jeg skal skru sammen de hyllene og bære de tunge tingene, og hver bevegelse og hvert løft vil jeg at Du skal ta imot som en tilbedelse fra meg.»

Eller: «Nå vasker jeg alle de ekle blomstervasene, og den gode lukta etterpå vil jeg at Du skal ta imot.» Eller: «Nå skraper jeg stearin her for ørtende gang, kjære Gud, og jeg gjør det for Deg.»

Det er min sang.

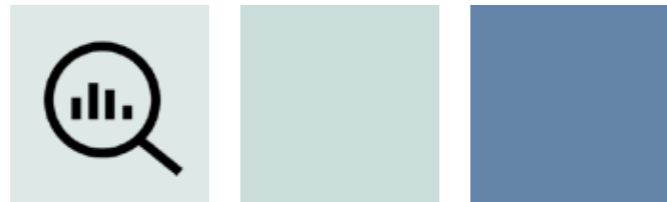
Det er min lovsang. •

Av Johan Lövgren,

ph.d. i folkehøgskolepedagogikk, prest og lærer på Grenland folkehøgskole, og ansatt i NKF

Teorier som fanger læring i folkehøgskolen

Da jeg begynte å samle observasjoner til en avhandling om folkehøgskolepedagogikk, var mitt ønske å fange elevenes opplevelse og beskrivelse av folkehøgskolen. Jeg ville gi et så rått og usminket bilde som bare var mulig av det som skjer på våre skoler. Mitt utgangspunkt var derfor bare å være tilstede på skolene i studiet. Lytte til elevene og så direkte som mulig gjenfortelle deres historier. Jeg hadde antropologen som forskningsideal. Det etnografiske studiet som mest mulig direkte observerer og beskriver.

Trengte en ramme. Feltstudiet skulle vare et skoleår, men allerede noen måneder inn i perioden ble jeg spurt om å sette sammen mine observasjoner til en tekst. Da den teksten ble presentert for andre forskere, var responsen at det ble mye materiale men lite substans. «Du trenger en ramme, Lövgren. Noe som hjelper deg å tolke alt materiale du samler inn. Ellers vet du ikke hva du leter

etter.» Etter en del selvransakelse innså jeg at de hadde rett. Jeg tok en pause fra feltarbeidet for å finne en teoretisk ramme, et stillas jeg kunne bygge studiet rundt.

Kunnskapsteoretikerne. Fra før var jeg begeistret for en gruppe forskere som kaller seg kunnskapsteoretikere. De kommer fra en mengde forskjellige fagfelt – alt fra data og kommunikasjon til psykologi og sosiologi. Til min glede oppdaget jeg også blant disse en og annen teolog. Det som samler disse er at de har et fokus på hvordan læring skjer i sosiale sammenhenger. De er opptatt av hvordan et fellesskap sammen praktiserer læring. Den læring de beskriver har mye felles med folkehøgskolens læringsideal.

Den av kunnskapsteoretikerne som er blitt mest brukt, heter Etienne Wenger. Sentralt i hans bilde av læring står praksisfellesskapet, det fellesskapet hvor vi praktiserer læring. Han mener at læring i grunnen er et sosialt fenomen. All læring skjer fordi vi

«Elevene forteller at de arbeider hardt, noen ganger uten å kunne beskrive hva de egentlig jobber med. Det handler om relasjoner, om å finne ut hvem jeg er og hva jeg står for.»

handler sammen med noen i et fellesskap. Wenger beskriver hvordan et slikt fellesskap utvikles og bygges opp rundt de praksiser og objekter som utgjør rammen for læring.

Første gangen jeg arbeidet med Wenger og hans bilde av praksisfellesskapet var i studiet «Tro i praksis» som senere ble til en bok med samme navn. Da jeg nå kom tilbake til Wenger på doktorandnivå, måtte jeg grave dypere i hans teorier. Spesielt viktig ble den kritikk og de diskusjoner som Wengers skrifter hadde skapt. Og det var i kritikken og den videre utviklingen av Wengers idé om praksisfellesskapet som jeg fant noen begreper som ble de mest interessante i tolkningen av elevenes fortellinger om folkehøgskolen.

Reproduserende eller reflekterende læring? Wenger er blitt kritisert for å beskrive en begrenset læring. Andre forskere mente at hans forskning er basert på observasjoner av praksisfellesskap med arbeidsoppgaver som i hovedsak krever en enkel, reproduserende læring. Når Wenger og andre med han svarer på denne kritikken, skaper de noen begreper som jeg mener kan bli veldig spennende når vi skal beskrive læring i folkehøgskolen.

For å kunne beskrive andre typer av praksisfellesskap enn de hvor kunnskap i hovedsak innebærer kopiering, etableres begrepet reflekterende læring. Dette blir satt i motsetning til den læring som bare kopierer eller reproduserer kunnskap. I et reflekterende fellesskap er alle deltakere delaktige i læringsprosessen. De utformer sammen ikke bare hva som skal læres, men også hvordan læringen tas i bruk. Wenger bruker begrepet forhandling om det som skjer i et fellesskap

når deltakerne bestemmer noe felles. I et reflekterende fellesskap er alle deltakerne bedt med i forhandlingen om meningen og målet med læringen.

The Reflective Community. Begrepet ble så viktig i min analyse av elevenes fortellinger at jeg til sist brukte det i tittelen på min avhandling: «The Reflective Community». Når elevene fortalte om sitt folkehøgskoleår, så jeg begrepet «et reflekterende fellesskap» som en beskrivelse av det mest sentrale i deres fortellinger. De snakket om læring hvor alle var aktive deltakere, ikke bare i å lære, men også i å utforme læringsaktivitetene. De beskrev også hvordan de selv kunne avgjøre sitt eget forhold til de praksiser fellesskapet bygget kring. Dette gjelder ikke minst den trospraksis de møtte på skolene.

Grenseorientert pedagogikk. Begrepet «grenseorientert pedagogikk» ble utformet da Wenger skulle beskrive læring slik den tar form i det 21. århundret. Det som Wenger mener utpreger læringens utvikling de siste desenniene, er at vi nå må forholde oss til en mengde forskjellige praksisfellesskap. Vi kan ikke lenger stenge av verden rundt oss, men må hele tiden avgjøre i hvilken grad vi skal relatere til ulike praksisfellesskap. Den digitale tidsalder, muligheten for å reise, globalisering – alt dette innebærer forandringer i rammene for læring i vår tid.

Disse nye rammefaktorene stiller krav til en ny type kompetanse hos de unge som vokser opp i det 21. århundret. Wenger kaller den kompetanse som kreves av unge i dag for «knowledgeability» – som kan oversettes med «evne til å lære». Han mener at unge i dag må utvikle denne kompetansen gjen-

nom å delta i grenseorientert pedagogikk. Begrepet er ment å beskrive en pedagogikk med fokus på å hjelpe eleven til å håndtere møtet med en mengde forskjellige praksisfellesskap som preger det 21. århundrede.

Relasjoner. Når jeg lytter til elevenes fortellinger, blir begreper grenseorientert pedagogikk meningsfullt. De beskriver folkehøgskolen som et sted hvor de hele tiden møter forskjellige individer og fellesskap som de må relatere til. Dette gjelder kontakten med andre elever på internat og i undervisning. Men også på reise i møte med utsatte mennesker og andre kulturer. Elevene forteller at de arbeider hardt, noen ganger uten å kunne beskrive hva de egentlig jobber med. Det handler om relasjoner, om å finne ut hvem jeg er og hva jeg står for.

Jeg har her valgt å beskrive to begreper som ble sentrale i analysen av mitt forskningsmateriale. Det å kunne beskrive læring på folkehøgskolen som en *reflekterende praksis*. En praksis der målet er at alle deltar i å forhandle hva vi skal gjøre og hvordan. Og at vi bedriver en *grenseorientert pedagogikk* der elevene over på å finne seg selv i relasjon til mange forskjellige praksisfellesskap.

Identitet. I neste nummer av *steg* vil jeg bruke denne spalten på et begrep som er spesielt spennende fordi det er blitt sentralt i den nåtidige forskningen på læring. Samtidig knyttes det til den tradisjon vi står i som et uttrykk for folkehøgskolens pedagogikk – begrepet *identitet*. •

Skapelsen

Av Ulf Vege, tidligere lærer på Sagavoll Folkehøgskole, tekst og foto

«**H**vorfor er de blåbærene svarte, morfar?» Barn ser og barn spør. Skulle jeg prøve meg med et svar som inneholdt gener og arv, ville femåringen ikke bli noe klokere. Det er viktig å stille spørsmål. Mennesker har alltid spurt «hvorfor». Nysgjerrighet er en av skaperens fineste gaver. Charles Darwin var en som virkelig kunne stille gode spørsmål. Da han publiserte både spørsmål og forslag til svar i 1859, vakte det en del oppsikt for å si det forsiktig. Til da hadde mange ikke noe annen mening om tilblivelse og skapelse enn det som sto i Bibelen.

Variasjon. Det som så ut til å være vanskelig å godta for mange kritikere, var iakttagelsen at en art varierte. Individene var ikke like. Det trodde mange at man skulle forvente når Gud hadde skapt en art. En art er en art og ferdig med det. Et ganske merkelig standpunkt når vi ser – og så på den tiden også – hvor mye vår egen art varierer. En tragisk følge av disse uenighetene,

var at motsetningene ble forstørret. Det var og er enklere å argumentere mot de ytterliggående enn mot de som ønsket å finne, skal vi si sannheten. Ofte blir det viktigere å vinne diskusjonen enn å finne sannheten.

Møte med tenkende kristne ledere.

Jeg hører med til de som vokste opp i lyset fra en skapertro trygt basert på Bibelen. Det var grei skuring i min familie. Jeg husker hvordan min frimodighet var mye sterkere enn forstanden i diskusjoner med lærere og medelever til å begynne med. Uten sammenligning for øvrig kan man kanskje si det samme om en del av Darwins motstandere. Med årene brakte min naturinteresse meg først til «Naturfaglinja» og så videre til Zoologisk institutt. Jeg ble selvsagt mer og mer kjent med utviklingslæren. Samtidig hadde jeg vært så heldig, jeg vil si velsignet, å møte kloke, modne og tenkende kristne ledere. Det førte til at de stadig kraftige og utfordrende møter mellom skapertro og evolusjon ikke ble ødeleggende for min tro.

Gud sa. Så litt om mitt syn på skapelsesberetningene. Ja, for det er faktisk to i 1. Mosebok. Begge to, hvis de leses bokstavelig, kan ikke være «sanne» samtidig. Beretningene er veldig korte. Så mye skaping og så få ord. Det kan bare bety at forfatteren(e) ikke tenkte å gi noen utfyllende forklaringer. Ingen forklaringer og beskrivelser uten «Gud sa», altså Guds skaperord. Det liker jeg. Det sitrer av mening og mystikk – ja av Gud.

Jeg har møtt evolusjonister som bli nesten «religiøse» i stemmen i møte med den eller de krefter som har gjort og gjør dette fantastiske livet mulig. Ja, hvem har større grunn til det enn de som kjenner det best, nemlig biologene. Jeg mener at forskerne må ha full frihet til å søke svarene. Vi som tror, regner jo også med at skaperen har brukt og bruker noen «metoder». Ja, skaperen er slik jeg opplever det, aktiv nå: «Jeg tror at Gud har skapt

meg og alle skapninger». Slik leser vi i Luthers forklaring til 1. trosartikkel. Jeg vet meget godt hvordan jeg har blitt til. Vi kjenner det i detalj så å si fra celledeling til celledeling. Like fullt tror jeg på Guds skapelse. I det mylder av liv jeg møter på mine vandringer er Skaperen på ferde. Vi lever i en tid uten plass for Skaperen. Gud bli sjelden eller aldri takket og tilbedt for sitt verk.

Grå og svart kråke. Artsdannelse er spennende saker. I 1. Mosebok er bare artene «plutselig» der. I første beretning aner vi i svært grove trekk en viss utvikling. I den andre (1. Mos 2) blir mennesket skapt først. Etter hvert introduseres mennesket for art etter art, og han må gi dem navn. I Europa har vi to typer kråke: den grå *Corvus corone cornix* og den svarte *Corvus corone corone*. De blir betraktet som raser av samme art

eller underarter. Svartkråka har en vestlig utbredelse mens gråkråka en mer østlig. En teori om «hvorfor» handler om tilstanden i Europa under istiden. Isen presset livet sør-øst. Sør for alpene fantes det et levelig område i vest og et i øst. Alle kråkene ble delt i to store flokker – en i vest og en i øst. Etter som årtusenene gikk, ble de litt forskjellige. Ikke to forskjellige arter, men på vei til å bli det? Interessant!? Spennende!? Men ingen var til stede og observerte det hele.

Alt er beslektet. En av de mest oppbyggelige tingene biologien har lært meg, er at alt levende er beslektet. Det gir også skapertroen et dypere innhold. Mylderet av liv slutter aldri å forundre og fasinere. •

ISSN 2535-3284

Returadresse:

IKF

Øvre Vollgate 13

0158 Oslo

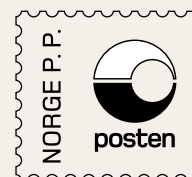

Foto: Sture Væreide

Du trenger ikke være ansatt i folkehøgskolen eller være medlem av NKF for å abonnere på steg. Abonnement tegnes hos Hilde på NKF-kontoret: hilde@ikf.no. Kr 200 for ett år.

TEMA FOR NESTE NUMMER: Bibelen